

Grannskapseffekter

En forskningsöversikt om boendesegregation och bostadsområdets betydelse

Författare: Maria Brandén

Ojämligheten i Sverige har vuxit under lång tid. Samma mönster återfinns i de flesta jämförbara länder. De växande klyftorna har stora konsekvenser; för demokratin, för sammanhållningen i samhället och för den enskilda människans makt och möjligheter.

Det är bakgrunden till att LO-kongressen 2016 beslutade att tillsätta jämlikhetsutredningen. Syftet är att beskriva ojämlikhetens framväxt och konsekvenser, förstå vad det är som driver den och att ta fram förslag på hur jämlikheten kan öka. Utredningen ska resultera i en slutrapport till LOs kongress 2020 och ett antal underlagsrapporter innan dess, varav denna är en.

Min förhoppning är att denna rapport tillsammans med jämlikhetsutredningens övriga material ska bidra till en debatt om jämlikhetens betydelse och hur vi når ett Sverige med avsevärt mindre klyftor än i dag, där alla människor får komma till sin fulla rätt.

Therese Guovelin

LOs förste vice ordförande

Rapporten är skriven av Maria Brandén, filosofie doktor i sociologisk demografi och verksam vid Stockholms universitet och Institutet för analytisk sociologi (IAS) vid Linköpings universitet. Författaren ansvarar själv för rapportens innehåll och slutsatser.

© Landsorganisationen i Sverige 2018

Grafisk form: LO

Omslagsillustration: Cristina Jäderberg

Tryck och produktion: Bantorget Grafiska AB, Stockholm 2018

ISBN 978-91-566-3342-3

LO 18.12 1000

Innehåll

1. Inledning	5
2. Boendesegregationen i Sverige – utvecklingen över tid	7
3. Teorier om grannskapseffekter	14
Socialt interaktiva mekanismer	14
Miljömässiga mekanismer	15
Geografiska mekanismer	16
Institutionella mekanismer	16
4. Forskning om grannskapseffekternas omfattning	18
Utbildning	19
Andra socioekonomiska utfall	25
Politiskt engagemang	29
Brott	30
Hälsa	32
5. Finns olika grannskapseffekter på olika grupper?	35
6. Sammanfattning och slutsatser	37
7. Litteraturförteckning	39
8. Appendix: Metodologiska detaljer	46
Att mäta grannskapseffekter	46
Metoder för att försöka komma åt kausala samband	49
De vanligaste segregationsmåten som diskuteras i denna rapport	51

1. Inledning

I DEN HÄR FORSKNINGSÖVERSIKTEN ges en introduktion till den kvantitativa forskningen om grannskapseffekter. Med grannskapseffekter avses att området där en individ bor eller växer upp påverkar dennes liv. Fokus är på Sverige och på hur grannskaps socioekonomiska befolkningssammansättning påverkar de som bor där. Det ska dock nämnas att den mesta forskningen som görs om grannskapseffekter och segregationens utveckling och konsekvenser behandlar segregation med avseende på utrikes respektive inrikes födda, så därför kommer även en del sådan forskning att diskuteras.

Inledningsvis kommer jag kortfattat att beskriva hur befolkningsammansättningen av grannskap har förändrats i Sverige över tid, och då särskilt hur boendesegregationen har utvecklats med avseende på socioekonomisk segregation. Jag kommer därefter att diskutera svensk forskning relaterad till huvudsyftet med den här forskningsöversikten – nämligen de effekter individers grannskap kan ha på deras livschanser och livsutfall, såsom utbildning, arbetsmarknadsutfall, brottslighet, hälsa och politiskt engagemang. Jag kommer även att ägna utrymme åt att resonera kring om grannskapet kan ha olika effekter på individer med olika bakgrund, och om boendesegregation därmed kan ha ojämlikhetsförstärkande effekter.

Viktigt att ha i bakhuvudet vid läsandet av denna rapport är skillnaden mellan segregation och grannskapseffekter, och hur de hänger samman. Segregation betyder att individer inte är jämnt utspridda över ett antal enheter, här grannskap, så att individer som liknar varandra till exempel med avseende på utbildning eller födelseland bor nära varandra. Grannskapseffekter betyder att platsen där en individ bor eller växer upp påverkar dennes liv på ett eller annat sätt. Men grannskapseffekter kan verka på distinkt olika sätt, och behöver inte vara konsekvensen av segregation. En typ av grannskapseffekter är att individer som bor nära varandra påverkar varandras livschanser. Oftast är det på detta vis grannskapseffekter undersöks, exempelvis genom att man beräk-

nar hur stor andel av en individs grannar som är högutbildade och hur detta inverkar på individens livschanser. Men grannskapseffekter kan också vara hur skillnader mellan grannskap i kvalitet på institutioner, stadsplanering, mataffärer och liknande påverkar individerna som bor där, eller att individer i ett koncentrerat fattigt område påverkas av att individer i angränsande områden har det bättre ställt. Det finns många andra dimensioner av grannskapseffekter som diskuteras mer i detalj under "Teorier om grannskapseffekter". Dock fokuserar större delen av grannskapsforskningen främst på de individer någon omges av, ofta på grund av de data man har tillgång till. Skolor som institutioner i grannskap är ett undantag, vars effekter ofta undersöks. Men förutom detta undantag kan forskning sällan särskilja mellan olika dimensioner av grannskapseffekter.

Något som kommer att bli tydligt i denna rapport är att det finns mycket vi ännu inte vet. Vi vet att individer lever segregat med avseende på socioekonomisk status och invandrarbakgrund, och vi vet att olika typer av utfall, såsom arbetslöshet, ohälsa och utbildning, är mer eller mindre vanliga i olika områden. Men det är fortfarande inte helt tydligt om segregationen ökar eller minskar i Sverige. Vi är heller inte säkra på hur stor roll det spelar för individers livschanser var de bor eller växer upp. Även om de flesta studier tyder på att grannskapet bidrar i att forma individers livschanser så skiljer sig resultaten ofta beroende på vilken metod eller vilka mått som har använts. För den metodintresserade läsaren finns ett appendix i slutet av rapporten. Där diskuteras de olika metodologiska utmaningar som forskning om grannskapseffekter behöver förhålla sig till. Där beskrivs även de olika segregationsmått i mer detalj.

2. Boendesegregationen i Sverige – utvecklingen över tid

OMRÅDEN BENÄMNS SOM mer eller mindre segregerade när deras invånare inte utgör ett tvärsnitt av befolkningen i stort, utan bor nära personer som liknar dem själva. Oftast mäts segregation med avseende på om invånarna är utrikes respektive inrikes födda, eller på deras socioekonomiska status (ofta mätt som utbildningsnivå eller inkomster). I dagligt tal används begreppet segregation ofta för att beskriva invandrartäta områden. Men segregation betyder inte enbart att exempelvis utrikes födda individer bor nära varandra. För att en grupp ska definieras som segregerad så måste per definition även gruppen man jämför med leva segregerat. Alltså lever även inrikes födda individer segregerat.

Det finns olika sätt att mäta segregation. Vissa fångar upp hur jämnt fördelade personer är över olika områden (till exempel dissimilarity index, se appendix) och andra fångar hur ofta personer från en grupp kan tänkas möta personer ur den egna gruppen eller ur en annan grupp (till exempel spatial isolation index, se appendix). Detta kan låta som samma sak, men om man tänker på att sannolikheten att möta någon ur den andra gruppen också beror på hur många som finns representerade från respektive grupp blir skillnaderna tydligare. Därför kan resultaten ibland skilja sig åt betydligt mellan studier och även inom samma studie.

Det finns många anledningar till att områden är segregerade. Wimark (2018) diskuterar exempelvis betydelsen av den urbana strukturen (det vill säga hur olika typer av bostäder är fördelade över en stad, kopplat till att individer med begränsade resurser inte har råd att köpa dyra bostadsrätter), olika former av hyressättningsregleringar som gör det möjligt eller omöjligt för vissa grupper att bo i olika områden, olika former av diskriminering, in- och utflyttningsmönster till och från områden av hög- respektive lågstatusgrupper (exempel på detta är så kallade white flight- eller white avoidance-beteenden, se Bråmås 2006), samt andra typer av preferensbaserat beteende såsom livsstilsval eller viljan att bo nära landsmän (för en mer detaljerad genomgång, se Wimark 2018). Faktum är att den urbana strukturen kan förklara ungefär hälften av den

etniska boendesegregationen i Stockholmsområdet (Skifter Andersen m.fl. 2016). På samma vis kan segregationen förändras om strukturella aspekter förändras i en stad, eller om individers flyttbeteenden förändras.

En vanlig bild som brukar målas upp av segregationen i Sverige är (1) att den är hög och (2) att den ökar. Detta är dock en något förenklad bild (Wimark 2018).

Segregationen i Sverige är inte så hög ur ett internationellt perspektiv. Jämför man med exempelvis andra europeiska huvudstäder så ligger den socioekonomiska segregationen för Stockholm på samma nivå som Amsterdam och Wien, medan exempelvis Oslo, Riga och Prag har betydligt lägre segregation. Stockholms socioekonomiska boendesegregation (mätt med dissimilarity index) var varken hög eller låg för perioden 2001–2011. Dock verkar segregationen ha ökat mer i Stockholm jämfört med de övriga undersökta länderna (bara Tallinn och Madrid har haft större förändringar under denna tidsperiod) (Marcinčzak m.fl. 2015). Mönstren ser olika ut i olika delar av Sverige. I Stockholmsregionen var mångfalden år 2007 (mätt med ett entropiindex där fullständig mångfald är 1 och total frånvaro av mångfald är 0) mellan 33 och 43 procent, medan den i övre Norrland är mellan 11 och 18 procent. Detta kan jämföras med London och Bryssel som har en något högre mångfald på 68 respektive 56 procent, och med delar av Rumänien och Bulgarien vars mångfald ligger under en procent. Sverige ligger således någonstans i mitten även här (Dohse & Gold, 2013).

Det är heller inte entydigt att segregationen ökar i Sverige. Forskningen ger olika resultat beroende på tidsperiod, definition av grannskap och definition av segregation. En viktig faktor som påverkar om segregationen framstår som hög eller låg är hur stora områden man undersöker. I stora områden blir ofta segregationen mindre, eftersom större områden ofta innehåller olika mikroområden med högre segregation som därmed döljs.

De huvudsakliga anledningarna till att segregation förändras över tid är (1) att människor från en viss grupp flyttar in i ett område opropor­tionerligt ofta, (2) att människor från en viss grupp flyttar från området opropor­tionerligt ofta, eller (3) att den totala mängden av människor från en viss grupp förändras. (3) gör att det ibland är svårt att förstå förändringar i socioekonomisk segregation, eftersom att om inkomst­jämligheten ökar, så att fler eller färre personer definieras som fattiga,

så kommer det också att påverka segregationen med avseende på rika och fattiga, även om alla människor skulle bo kvar på samma ställe som de gjorde innan. (3) gör även att en förändring av andelen invandrare i Sverige kan påverka den etniska segregationen, eftersom det förändrar själva grundsammansättningen som man jämför de mindre områdena med. Vissa mått på segregation tar hänsyn till detta, medan andra inte gör det. Sammantaget tyder forskningen på att segregationen har ökat i Sverige, och att det i hög utsträckning beror på just förändringar i inkomstjämligheten och en ökad invandring. Att förändringarna kan förklaras betyder dock inte att de ska avfärdas – de leder ändå till minskade kontaktytor mellan individer med olika bakgrund.

Fram till mitten av 1900-talet var inte den socioekonomiska segregationen i Sverige särskilt hög. I städerna bodde fattiga ofta på innergårdar, var inneboende eller hade pigrum hos mer välbeställda familjer. Detta innebar att även om ojämlikheten var hög så bodde personer från olika inkomstgrupper närmare varandra än de gör i dag. Sedan dess har boendesegregationen ökat betydligt, inte minst på grund av miljonprogrammet, som innebar att en miljon nya bostäder byggdes 1965–1974. Detta medförde att de låginkomsttagare som tidigare bott extremt fattigt i städerna, exempelvis som inneboende hos höginkomsttagare, istället fick egna, rymliga och moderna bostäder. Den stora tillgången på hyresbostäder i vissa områden, kombinerat med att det blev väldigt lönsamt att köpa hus för de som hade möjlighet, ökade segregationen (Urban 2018:87).

Även på senare år visar många studier att segregationen ökar, även om forskningen inte är helt entydig. Den socioekonomiska segregationen varierar en hel del mellan år, och ibland är det svårt att veta om det är förändringar i konjunkturläget eller faktiska boendemönster som förändras. Stjärne och kollegor undersökte segregationen i Sveriges 30 största städer 1980, 1990 och år 2000 och fann att medelinkomstskillnaderna blev större mellan olika bostadsområden över tid. Dock beror dessa skillnader till viss del på ökad inkomstjämlighet, och när författarna istället använder sig av måttet neighborhood sorting index (som fångar hur stor andel av en stads totala inkomstjämlighet som finns mellan bostadsområden) ökar segregationen mellan 1980 och 1990, men minskar mellan 1990 och 2000. Detta tyder på att bostadsområdena blev alltmer olika med avseende på inkomstnivåer, men det förklaras av en

ökad ojämlikhet snarare än av förändrade boendemönster. Författarna undersöker även särskilt koncentration av fattigdom, och finner att den ökar under perioden. Resurssvaga individer bor i allt högre utsträckning i resursfattiga miljöer och andelen medelklassindivider minskar allt mer i dessa områden. Möjligheten för vardaglig interaktion mellan individer från olika samhällsgrupper blir alltså allt mindre (Stjärne m.fl. 2007).

Biterman (2010, se även Biterman & Franzén 2007) har undersökt hur den ekonomiska segregationen har förändrats mellan 1990 och 2006 i de tre storstadsområdena Stor-Stockholm, Stor-Göteborg och Stor-Malmö. Hon mäter segregation med ett mått som heter entropiindex. Detta index är lågt om alla delområden (SAMS-områden, se appendix) har samma sammansättning som huvudområdet (respektive storstadsområde) och blir högre ju större skillnaderna är. Hon finner relativt stora svängningar i den socioekonomiska segregationen över tid, som dock stabiliseras på en något högre nivå 2006 jämfört med 1990 (Biterman 2010). Dessa svängningar i socioekonomisk segregation hänger antagligen samman med konjunkturläget och inkomstskillnader, vilket gör det svårt att tolka förändringar i socioekonomisk segregation över tid (Wimark 2018). Den etniska segregationen visar ett tydligare mönster, där den tydligt ökar under den undersökta perioden. Vi ser även att den etniska segregationen genomgående ligger på en högre nivå än den socioekonomiska segregationen. Biterman (2010) beskriver även hur det sedan flera år tillbaka finns en tydlig koppling mellan etnisk och ekonomisk segregation i storstadsregionerna. I områden som är mycket resurssvaga bor huvudsakligen ”synliga” invandrargrupper. I områdena med högst andel synliga invandrargrupper var 70 procent av personer i förvärvsarbete äldre arbetslösa, studerande, förtidspensionerade, sjukskrivna eller levde på ekonomiskt bistånd. Fattiga personer var kraftigt överrepresenterade i dessa grannskap. En annan studie som fokuserar på Stockholm och på socioekonomisk segregation kommer till liknande slutsatser, det vill säga att segregationen har ökat över tid, 1990–2010. Studien finner vad författarna benämner en ”dubbel sorteringsprocess”, där inrikes födda låginkomsttagare tenderar att bo i andra områden än utrikesfödda låginkomsttagare (Andersson & Kährrik 2016).

Även Östh och kollegor (2014a) kommer till liknande resultat när de använder individualiserade grannskap för att undersöka hur segre-

gationen har utvecklats i Stockholms län 1995–2010. Individualiserade grannskap innebär att en individs grannskap definieras som dennes k närmaste grannar, där k i den här studien definieras som 12, 25, 50, 200, 400, 800, 1 600, 3 200, 6 400, respektive 12 800. Författarna finner tydliga tecken på en ökande ekonomisk segregation över tid, där fattiga och rika lever åtskilda från varandra. Både fattiga och rika lever isolerade från varandra, och författarna beskriver rika som ännu mer isolerade än fattiga, och att de lever sina vardagsliv utan möten med fattiga individer. Även segregation med avseende på inrikes och utrikes födda har ökat över tid. Författarna använder sig av ett mått som heter spatial isolation index, som förenklat mäter sannolikheten att en person från en viss kategori ska möta en annan person av samma kategori. Därför ökar måttet naturligt av förändringar i exempelvis andelen fattiga eller andelen invandrare, vilket är viktigt att ha i bakhuvudet. Socioekonomisk segregation påverkas mindre av detta än etnisk segregation, eftersom andelen invandrare fluktuerar mer över tid än andelen fattiga (resultaten är desamma trots att författarna använder både relativa och absoluta mått på fattigdom) (Östh m.fl. 2014a).

Malmberg och kollegor (2018) har också använt individualiserade grannskap för att undersöka segregation mellan svenskfödda, utrikes födda européer och utrikes födda från övriga världen, och deras resultat avviker från annan forskning på området. De jämför segregationsnivåer för åren 1990, 1997, 2005 och 2012. När författarna mäter segregation med dissimilarity index, som kan gå mellan 0 och 1 där 0 är totalt blandade områden och 1 är total segregation, så finner de att tvärt emot den allmänna uppfattningen finns ingen tydlig ökning av segregationen över tid (ibland minskar den till och med). Men när de mäter segregation som hur stor skillnad det är i den genomsnittliga andelen invandrare mellan olika grannskap så har segregationen ökat över tid (se en mer detaljerad beskrivning av skillnaderna mellan dessa olika mått i appendix).

Denna skillnad kan tyckas vara märklig, och det är inte helt tydligt vad den beror på. Författarna förklarar skillnaden så här (fritt översatt från engelska): "Även om segregationstrenden, mätt med dissimilarity index, går mot en mer jämn representation av icke-europeiska invandrare över olika grannskap, så leder den ökande icke-europeiska invandringen till ökade skillnader i andelen invandrare mellan olika grann-

skap” (Malmberg m.fl. 2018: 189). Kanske den viktigaste lärdomen att dra från denna studie är betydelsen av att använda flera mått när man undersöker segregation, just på grund av hur stora skillnader man kan få i resultat beroende på vilket mått som används. Detta är även något som påpekas av författarna (Malmberg m.fl. 2018).

Även Nielsen och Hennerdahl (2017) undersöker segregationstrender med individualiserade grannskap under perioden 1990–2012. De finner en tydlig ökning i den etniska segregationen 1990–1997, men under perioden 1997–2012 är resultaten komplexa och avhängiga definitioner av grannskap och vilken population man jämför med. Hedman och Andersson (2016) finner högre segregation av inrikes respektive utrikes födda i Stockholm, Göteborg och Malmö än i övriga Sverige. Men de finner inga större förändringar över tid (1990–2010). Deras olikhetsindex justerar för förändringar i andelen invandrare i staden i stort. Precis som andra studier finner de en förstärkning av sambandet mellan etnisk segregation och inkomstsegregation, och en ökning av antalet områden som är både resurssvaga (i ekonomiska termer) och svenskglea (Hedman & Andersson, 2016).

Precis som beskrivits ovan är det ofta svårt att jämföra olika studier av segregation med varandra, eftersom valet av segregationsmått och vilken geografisk indelning man använder sig av riskerar att få stor påverkan på resultaten. Exempelvis skriver Biterman (2010:193): ”I alla tre storstadsregionerna är segregationsgraden lägst i innerstäderna, såväl i ekonomiskt som i etniskt avseende. Detta innebär att i dessa områden råder en relativt god integration mellan låg- och höginkomsttagare respektive sverigefödda och olika grupper invandrare. Grannskapen där det råder stora obalanser mellan befolkningsgrupperna finns i stället i förorterna.” Detta går emot vad som skrivs i en ny rapport som undersöker den etniska segregationen i storstadsområdena och där situationen istället beskrivs som att ”[r]esultaten visar att det är i de stora städernas kranskommuner och förorter som mångfalden är som störst. Bryter man ned resultaten på stadsdelsnivå ser man att segregationen i storstäderna framförallt drivs av den låga mångfalden i villaområden och innerstadsstadsdelarna – Södermalm i Stockholm, Majorna-Linné i Göteborg och Innerstaden i Malmö har klart lägst mångfald i sina respektive städer” (Börjesson 2018:3). Det är svårt att förklara dessa skilda slutsatser efter-

som båda studierna använder sig av normaliserade entropiindex. Möjli-
gen kan skillnaderna bero på att det har skett en förändring över tiden
som gått mellan de två studierna, eller på hur man definierar grannskap
(SAMS respektive DeSO, se appendix), eller på vilket större geografiskt
sammenhang man ser de olika grannskapen som tillhörande. Skillnaden
sätter dock fingret på en av alla de utmaningar som finns när det gäller
att ta ett helhetsgrepp runt den litteratur som finns på området, då det
generellt finns en hel del diskrepanser mellan olika studiers resultat,
förmodligen på grund av alla olika beslut som olika forskare tvingas ta
med avseende på definitioner, tidsperioder, metoder och liknande.

3. Teorier om grannskapseffekter

OAVSETT OM MAN TOLKAR forskningen som att segregationen ökar eller har förblivit oförändrad de senaste 30 åren så lever individer i Sverige i dag åtskilda från varandra, med avseende på både socioekonomisk status och invandrarbakgrund. Individer växer upp med och lever oftast nära personer som liknar dem själva med avseende på dessa faktorer, och detta riskerar att få konsekvenser för deras livschanser. Den allmänna uppfattningen är att det påverkar individers livschanser positivt att växa upp eller bo i områden där högutbildade (ofta svenskfödda) höginkomsttagare bor och att det påverkar individers livschanser negativt att bo i områden där många är utrikesfödda, utanför arbetsmarknaden, och uppstår ekonomiskt bistånd. Men vilka är egentligen de mekanismer som kan tänkas leda till dessa utfall?

Galster (2012) har gjort en utförlig sammanställning av de mekanismer som forskningen har föreslagit kan tänkas leda till att grannskapet påverkar en individs livsutfall. Han skiljer mellan femton orsaker till att grannskap påverkar dess invånare och grupperar dessa orsaker under fyra rubriker: socialt interaktiva; miljömässiga; geografiska; och institutionella. De olika mekanismerna under respektive rubrik överlappar ofta varandra, men betonar olika dimensioner av den övergripande mekanismen olika starkt. Nedanstående är en sammanställning och fri översättning av Galsters kategorisering.

3.1 Socialt interaktiva mekanismer

Socialt interaktiva mekanismer handlar om hur individer som bor i grannskapet påverkar exempelvis varandras attityder och preferenser, och i slutändan beteenden.

1. Individers beteenden och attityder **smittar** och kan förändras av kontakt med andra individer.
2. **Kollektiv socialisering** innebär att individer påverkas av förebilder i området och annan social kontroll eller press.
3. **Sociala nätverk** innebär att individer påverkas av den personliga

kontakten med grannar, till exempel av information eller resurser som förs över mellan individer. Grupper som har stark position på arbetsmarknaden kan sedan påverka andra individers liv positivt, genom överföring av kunskap och information av samhället. Här är det även betydelsefullt hur starka banden är mellan individer.

4. **Sammanhållning och social kontroll** innebär att grannskapets ordning eller oordning kan påverka en mängd beteenden och psykologiska reaktioner hos dess invånare.
5. Om man utgår från att den totala mängden resurser inom ett grannskap är begränsad kommer **konkurrens mellan individer och grupper** i grannskapet att vara betydelsefull för vilka som får tillgång till dessa resurser. De grupper som lyckas tillskansa sig mest av en viss resurs kommer att ha bäst förutsättningar inom detta specifika område, vilket kommer att påverka deras livsutfall.
6. **Relativ deprivation** utgår från att individer jämför sig med sina grannar. En granne som har uppnått någon typ av framgång, relativt sina grannar, kan därmed skapa avundsjuka och missnöje hos grannarna, på grund av deras relativt sämre position. Detta även om grannarnas position är god jämfört med exempelvis landet i stort.
7. Grannskapet kan också påverka en individ genom den påverkan som grannskapet har på individens **föräldrar** (enligt någon/några/alla av de mekanismer som listats här). Det vill säga, mekanismerna behöver inte påverka individen direkt, men kan innebära att föräldrarna påverkas med avseende på fysisk och mental hälsa, stress, resurser, förmågor och beteenden. Allt detta kan påverka barns hemmiljöer och i slutändan deras livsutfall.

3.2 Miljömässiga mekanismer

Med miljömässiga mekanismer avses naturliga eller skapade egenskaper hos grannskapet som påverkar dess invånare fysiskt eller mentalt men (till skillnad från de socialt interaktiva mekanismerna) utan att påverka deras beteenden.

8. **Exponering för våld** kan påverka individers psykiska och fysiska mående och kan få konsekvenser på välbefinnande, möjligheten att fungera i samhället och liknande. Detta i synnerhet för individer som själva utsatts för våld.

9. **En nedgången fysisk omgivning** såsom exempelvis nedgångna byggnader, klotter och nedskräpning kan ha psykiska effekter på dess invånare och ge en känsla av maktlöshet. Oväsen kan leda till stress.
10. **Exponering för gifter**, såsom luft- och vattenföroreningar, påverkar individers hälsa.

3.3 Geografiska mekanismer

Med geografiska mekanismer avses egenskaper hos grannskapet som kan påverka dess invånares liv men som inte uppstår inom grannskapet, utan som är en konsekvens av större politiska och ekonomiska faktorer.

11. **Bristande matchning på arbetsmarknaden.** Det kan exempelvis finnas få arbetsplatser i eller nära grannskapet som matchar invånarnas kompetens, eller det kan vara svårt att ta sig till sådana arbetsplatser från grannskapet. Sådana omständigheter kan påverka arbetslösheten.
12. **De offentliga resurserna** skiljer sig mellan grannskap, beroende på kommunens skatteunderlag, styrning och administration.

3.4 Institutionella mekanismer

De institutionella mekanismerna avser handlingar av individer utanför grannskapet, men som påverkar viktiga institutioner inom grannskapet.

13. Vissa grannskap och deras invånare **stigmatiseras**. Detta riskerar påverka invånarnas självbild och självförtroende. Det kan också göra att exempelvis arbetsgivare eller offentliga institutioner drar slutsatser om individen baserat var individen bor, och att denne därmed riskerar att få sämre bemötande eller sällas bort i rekryteringsprocesser.
14. Grannskap skiljer sig åt med avseende på kvaliteten och omfattningen av **lokala institutionella resurser** såsom skola, bibliotek, förskolor, vårdcentraler och liknande. Bristar i dessa faktorer riskerar påverka invånarna i grannskapet negativt.
15. **Den lokala marknaden** och tillgång till olika produkter inom ett visst grannskap skickar signaler som kan öka eller minska vissa beteenden, och ger även förutsättningarna för beteendena i sig. Exempel är förekomsten av systembolag, livsmedelsbutiker, restauranger av olika kvalitet, pubar, eller till och med illegal drogförsäljning.

Ofta är tyvärr dessa mekanismer svåra att särskilja. Detta är problematiskt eftersom identifikationen av mekanismen är viktig för att veta vilka politiska styrmedel som bäst kan förbättra situationen i ett visst område. I allmänhet används olika mätbara aspekter av ett område, till exempel andelen utrikesfödda, andelen med ekonomiskt bistånd eller andelen höginkomsttagare, som en sorts representation (proxy) för de olika mekanismer som listades ovan. Men sällan eller aldrig vet vi vad det faktiskt är i ett grannskap som leder till att de ofta verkar påverka individers liv.

4. Forskning om grannskapseffekternas omfattning

SPELAR DET NÅGON ROLL i vilket grannskap en person bor eller växer upp? Det vill säga – finns grannskapseffekter? Vi vet att olika typer av sociala problem är vanligare i vissa områden än andra; till exempel är brottslighet, arbetslöshet, socialt utanförskap och ohälsa vanligare i vissa områden (se till exempel Biterman 2010). Men detta är i sig inte ett bevis för grannskapseffekter. För att kunna svara på om grannskapseffekter finns är det inte tillräckligt att vi ser att det går sämre för individer som bor i ett visst grannskap och bättre för individer som bor i ett annat grannskap. Ett sådant mönster skulle kunna tyda på att de resurser en individ har påverkas av det grannskap hen bor i, men det kan också vara så att det grannskap en individ bor i påverkas av de resurser individen eller individens föräldrar har (Hedman & van Ham 2012). Att individer som bor i ett visst grannskap är annorlunda än individer som bor i andra grannskap ”redan från början” brukar kallas för selektion, det vill säga att de inte har hamnat i området av en slump utan har ”valt” att bo där (”valt” är förstås en stark förenkling, eftersom en individs val av boendeort ofta begränsas av ekonomiska förutsättningar, tillgång till bostäder och liknande). Extra stort blir problemet med kausalitet när man undersöker hur grannskapet en vuxen person bor i hänger samman med dennes arbetsmarknadsutfall, eftersom det grannskap en person har råd att bo i förstås är intimt sammankopplat med dennes arbetsmarknadsanknytning. Därmed är det svårt att veta om grannskapet påverkar arbetsmarknadsanknytningen eller tvärtom.

För att kunna svara på om det finns grannskapseffekter behöver vi ställa oss motfrågan: *hur hade det gått för den här personen om hen hade vuxit upp eller bott någon annanstans?* Detta vet vi egentligen aldrig, men med hjälp av olika statistiska tekniker kan vi komma närmare en situation där vi kan ana oss till hur en persons livschanser hade sett ut om hen bodde i ett annat område. Ofta har de olika metoderna olika brister, så detta är en viktig tanke att hålla i bakhuvudet när man läser om forskning om grannskapseffekternas omfattning.

Intressant nog, och kanske i diskrepans med de flestas intuition, så finns ingen tydlig samsyn i huruvida grannskapseffekter existerar i Sverige (eller internationellt) (Andersson & Malmberg 2015). Dessutom är oftast effekterna ganska svaga efter att man har justerat för olika typer av selektion in i grannskap. Det vill säga, ofta verkar det inte vara grannskapet som påverkar utfall utan faktorer hos individen som fanns redan innan, såsom uppväxtfamilj och liknande. Forskningen är överens om att det finns grannskapseffekter på olika hälsoutfall, och relativt samstämmig om att eventuella grannskapseffekter på brottslighet är små, om de ens existerar. Socioekonomiska utfall, såsom arbetsmarknadsanknytning, utbildning och lön, verkar påverkas av grannskapet, men i varierande grad. Utbildning verkar påverkas mer av grannskapet än arbetsmarknadsutfall, men antagligen handlar det en hel del om skoleffekter snarare än grannskapseffekter.¹

Nedan kommer jag att beskriva den existerande forskningen uppdelat på utfallen utbildning, socioekonomiska faktorer, politiskt engagemang, brott och hälsa. Vissa studier undersöker flera av dessa utfall simultant och då beskriver jag oftast samtliga resultat första gången studien nämns, men återkopplar till dessa resultat även under den korrekta rubriken. Genomgående kommer jag att diskutera på vilket sätt studien justerar för olika typer av selektionsprocesser som annars kan leda till att grannskapseffekterna verkar starkare än de i själva verket är.

4.1 Utbildning

Forskningen visar att individers utbildning eller skolresultat ofta hänger samman med det grannskap de växer upp i, framförallt om man använder sig av individualiserade grannskap för att undersöka detta. Det är inte helt fastställt om effekterna är av kausal natur eller främst drivs av att individer som växer upp omgivna av högutbildade skiljer sig från individer som växer upp omgivna av individer med lägre utbildning, på

¹ I forskningen skiljer man ibland mellan skoleffekter och grannskapseffekter. Grannskapseffekter avser oftast hur de individer som man bor nära påverkar olika utfall medan skoleffekter avser hur de individer man går i skola tillsammans med påverkar olika utfall. Dock ska det nämnas att det ofta är svårt att skilja dessa två effekter åt, eftersom de är starkt korrelerade. Skolor är ju också en del av de grannskap de ligger i, vilket gör att det rent teoretiskt inte heller är helt självklart att skilja mellan skoleffekter och grannskapseffekter – mer korrekt kanske vore att skilja mellan skoleffekter och *andra typer* av grannskapseffekter.

olika mätbara och omätbara sätt. För att exemplifiera så kan vi föreställa oss två barn med lågutbildade föräldrar, där det ena barnet växer upp omgiven av högutbildade vuxna medan det andra växer upp omgiven av lågutbildade vuxna. Antagligen kommer föräldrarna till barnet som växer upp omgiven av högutbildade att ha andra typer av resurser, trots sin låga utbildning, vilket förklarar att de bor där de bor. De kanske har goda sociala nätverk eller höga ambitioner för sitt barn, vilket påverkat vilket bostadsområde de hamnat i. Om det går bättre för det här barnet än för barnet som växer upp omgiven av lågutbildade vuxna så vet vi därmed inte om det är grannskapet eller föräldrarna som ledde fram till detta.

Resultat från de studier som har den mest övertygande kausala designen tyder på att det faktiskt existerar kausala grannskapseffekter på utbildning. Det är dock lite oklart hur mycket av detta som kan förklaras av skillnader i skolmiljön, och hur mycket som är grannskapseffekter som ligger bortom skolmiljön.

Andersson och Malmberg (2015) har använt individualiserade grannskap (Equipop, se appendix för en diskussion om att mäta grannskap) för att undersöka hur en individs grannskap under uppväxten (14–18 år) påverkar dennes utbildningsnivå (som 30-åring). Metoden gör det möjligt att undersöka om det är en resursfattig omedelbar närmiljö som är av betydelse (exempelvis de 25 närmsta grannarna) eller om de mer generella omgivningarna (upp till de 25 600 "närmsta" grannarna) är viktigare. Denna typ av flexibilitet har tidigare lyfts som betydelsefull för att förstå grannskapseffekter (Sampson 2012).

Författarna jämför de resultat de får med detta angreppssätt (individualiserade grannskap) med de resultat de får om de använder SAMS-områden istället (för en diskussion om skillnaden, se appendix) och finner att individualiserade grannskap har en betydlig högre förklaringsgrad. Upp till tre gånger så mycket av utbildningsutfallen kan förklaras av grannskapet när man använder individualiserade grannskap jämfört med när man använder SAMS-områden. Deras resultat visar att individer som växer upp i grannskap med många högutbildade, höginkomsttagare och få arbetslösa har betydligt högre sannolikhet att själva ha en hög utbildning som vuxna.

Både det närmsta grannskapet (det som kan tänkas handla om före-

bilder och social interaktion) och upp till de 25 600 närmsta grannarna (vilket kan tänkas snarare fånga närhet till universitet och liknande) har betydelse. Att växa upp i ett invandratätt område eller i ett område som karaktäriseras av att man bor relativt nära personer med ekonomiskt bistånd eller många ensamstående föräldrar är associerat med lägre nivåer av högskoleutbildning. Ett intressant resultat är att barn som växer upp bland vuxna som har hög inkomst men inte särskilt hög utbildning har lägre sannolikhet att utbilda sig. Det är svårt att bedöma om effektstorlekarna är stora eller små. Men slutsatsen att de existerar, och är starkare än de för SAMS-områden, är intressanta och kan tyda på att anledningen till att många studier inte finner så starka grannskaps-effekter är att grannskap definieras på fel sätt. Författarna kontrollerar för ett antal mätbara faktorer som kan påverka i vilket grannskap en individ växer upp, men eftersom de bara kan justera för sådant som kan mätas, såsom föräldrars inkomst och utbildning, så är det möjligt att det fortfarande kvarstår vissa selektionseffekter som gör att deras effekter verkar vara starkare än vad de faktiskt är (Andersson & Malmberg 2015).

Andersson (2004) har även studerat hur städernas fysiska planering, mätt som hur olika sorters bostäder är fördelade över staden, och deras socioekonomiska sammansättning hänger samman med utfall senare i livet.² Hon finner att barn som växer upp i områden som karaktäriseras av en medelklasspopulation, eller i områden som domineras av småhus, i genomsnitt får högre utbildning än andra barn, även kontrollerat för familjens egenskaper. Att växa upp i områden som domineras av flerfamiljshus byggda under miljonprogramsåren (1965–1974) är istället associerat med lägre utbildningsnivåer, och har även en negativ effekt på individens arbetsmarknadsanknytning. I en relaterad studie studerade Andersson och Subramanian hur grannskap när ungdomar var 16–18 år påverkade utbildningsutfall vid 24–26 års ålder (Andersson & Subramanian 2006). Deras resultat visade att både grannskaps ekonomiska resurser, socio-kulturella kapital och demografiska (in)stabilitet inverkar på totalt antal år i utbildning. De olika måtten inkluderas i modellerna en och en, och är även generellt korrelerade med varandra, så det

2 Andersson (2004) studerade samtliga individer födda 1970 och som växte upp i Jönköping, Gävle eller Västerås, och undersökte hur deras uppväxtmiljö 1985–1989 (mätt som SAMS-område) hängde samman med utfall senare i livet, 1995.

är oklart hur stor deras respektive inverkan är. Även om båda studierna tar hänsyn till familjebakgrund är det möjligt att det finns andra omätbara faktorer som både påverkar var en individ bor och dennes framtida utbildningsutfall, vilket betyder att det finns en risk att resultaten överskattar grannskapets betydelse något.

Brännström och Rojas (2012) undersökte hur den kombinerade etniska och socioekonomiska sammansättningen av grannskapet (SAMS-området) vid 13–15 års ålder påverkar kombinationen av ett antal olika utfall (en kombination av kriminalitet, utbildning, arbetslöshet och olika bidrag). Studien gör det inte möjligt att skilja mellan skol- respektive andra grannskapseffekter, så resultaten ska ses som en kombination av de båda. Resultaten visar att individer som växer upp i grannskap som är invandrartäta och där de vuxna har låga inkomster löper större risk att vara arbetslösa, ha lägre utbildning och att ta emot ekonomiskt bistånd än ungdomar från mer resursstarka grannskap. Men när modellerna tar hänsyn till selektionseffekter minskar effekterna betydligt och endast minimala effekter kvarstår. Författarna menar att detta utmanar föreställningen om att invandrartäta eller socioekonomiskt svaga områden påverkar sina invånare negativt, men påpekar samtidigt att grannskapet kan påverka på andra sätt än de som har undersökts. Notera också att författarna använder sig av SAMS-områden, vilket kan innebära att de underskattar effekterna något (för en vidare diskussion om detta, se appendix).

Brännström (2008) har även kontrasterat skolan mot grannskapet (SAMS-området), för att på så vis försöka utröna om grannskapet har någon effekt på skolresultat, eller om all dess effekt går genom skolan. Han studerade alla som tog studenten 2004 (främst individer födda 1985) och undersökte deras betyg i gymnasiet. Resultaten visade att skolan stod för drygt 20 procent av variationen i betyg, medan grannskapet bara stod för 3 procent. När han tagit hänsyn till selektion, genom att inkludera familjekaraktäristika såsom föräldrars inkomst och liknande, kan bara 1 procent av variationen i betyg förklaras av grannskapet (och 7 procent av skolan). Dessa resultat stöds av Biterman (2010) som finner att en betydande del av det som vid första anblicken kan antas vara grannskapseffekter i själva verket fångar upp faktorer som rör skolmiljön. I studien undersöks hur grannskapstypen (mätt som en kombination av inkomst-

nivåer och andel invandrare) hänger samman med utbildningsnivå, risken för psykisk ohälsa, arbetsmarknadsanknytning och brottsbenägenhet. Resultaten visade att efter att man justerat för både skola och individuella faktorer minskar skillnaderna mellan olika grannskap betydligt. Dock kvarstår en 6–25 procent lägre sannolikhet för en hög utbildning i de områden som har hög andel resurssvaga grupper (Biterman 2010).³

En nyligen publicerad rapport (Böhlmark & Willén 2017) finner effekter som verkar vara kausala i hur etnisk grannskapssegregation hänger samman med utbildnings- och arbetsmarknadsutfall. Författarna identifierar så kallade brytpunkter i områden, det vill säga vid vilken andel invandrare som den inrikes födda befolkningen slutar flytta in i ett område eller börjar flytta ut ur det. Författarna studerar områden i Stockholm, Göteborg och Malmö som 1990 låg strax över respektive strax under en sådan brytpunkt och ser att det går något sämre i skolan för de som bodde i områden strax över en brytpunkt; de hade sämre betyg, lägre sannolikhet att läsa färdigt gymnasiet och lägre sannolikhet att påbörja en högskoleutbildning. Effekterna var större för barn till lågutbildade föräldrar och pojkar. Dock finns inga effekter på sysselsättningsnivåer och inkomster. Eftersom det är ganska slumpartat om ett grannskap ligger strax över eller under en brytpunkt så kan resultaten sägas vara övertygande kausala.

Bygren och Szulkin (2010) har undersökt hur invandrade barns utbildning hänger samman med andelen landsmän i deras grannskap, samt hur hög utbildning dessa landsmän har.⁴ Analyserna visade att invandrade barn som växer upp omgivna av landsmän ofta får sämre betyg och totalt har färre år i utbildning än invandrade barn som växer upp i mer blandade miljöer. Dessa resultat fann även Grönqvist (2006) i en tidigare studie (dock finner han ingen effekt på inkomsten). Men Bygren och Szulkin visar att detta endast gäller om landsmännen har bristande skolresultat. I motsats till detta finner de en positiv effekt av att växa upp omgiven av landsmän om de har goda betyg eller många år i utbildning. Studien justerar för en mängd mätbara faktorer som kan tänkas

3 Biterman (2010) undersökte 80 000 ungdomar födda 1977–1979 som växte upp i Stor-Stockholm, Stor-Göteborg och Stor-Malmö.

4 Bygren och Szulkin (2010) fokuserade på barn som gick ut nionde klass 1995, studerade de grannskap (SAMS-områden) som de var folkbokförda i 1990–1995, och deras utbildningsutfall 2003.

påverka sannolikheten att flytta in i ett område, såsom om föräldrarna är arbetslösa eller får ekonomiskt bistånd. Den tar även bort allt annat med grannskapet som kan påverka skolutfall, såsom skolkvalitet och liknande.⁵ Författarna poängterar att även om effektstorleken inte är trivial så är inte den etniska variationen under uppväxten en stor källa till variationen i invandrares utbildningskarriärer – andra saker, såsom familjens resurser, är betydligt viktigare.

En liknande studie undersökte 21-åringar födda 1985 och studerade hur risken att inte ta studenten hänger samman med grannskapets sammansättning, med avseende på andelen som får ekonomiskt bistånd eller är arbetslösa trots att de har en hög utbildning (Gustafsson m.fl. 2017). Författarna finner att om en ung person omges av många vuxna som trots en hög utbildning får ekonomiskt bistånd så har detta en negativ effekt på sannolikheten att ta studenten. Studien tar hänsyn till ett stort antal faktorer hos familjen, inklusive kombinationen högutbildade föräldrar som får ekonomiskt bistånd (vilket även det har ett negativt samband med sannolikheten att ta studenten), men det är värt att nämna att den bara tar hänsyn till mätbara faktorer och att effekten därmed kan överskattas något på grund av selektion (Gustafsson m.fl. 2017).

Som nämnts ovan kan även grannskapseffekter gå i motsatt riktning jämfört med motsvarande effekt på individnivå. Det vill säga, även om en hög utbildning på individnivå är positivt för inkomsten kanske en hög utbildningsnivå i grannskapet kan ha en negativ effekt i vissa sammanhang. Detta brukar kallas för relativ deprivation. En individ som har lätt för sig i skolan, men som bor i ett grannskap omgiven av individer som har ännu lättare för sig, kan börja tvivla på sin förmåga och kanske inte söker vidare till universitetet för att hen upplever det som att hen inte är en av eliten på området. Om denna individ hade vuxit upp omgiven av individer som hade svårt för sig i skolan skulle hens självbild antagligen ha formats mer mot att vara en person som har lätt för sig i skolan och som naturligtvis ska studera vidare. Vissa sådana tendenser har visat sig finnas på skolnivå, när det gäller klasskamraters prestationers effekt på individers gymnasieval (Jonsson & Mood 2008; Rosenqvist 2018).

5 De använder fixed-effects (för en beskrivning av metoden, se appendix) på grannskapsnivå, vilket är möjligt eftersom olika etniska grupper har olika hög andel och olika utbildningsresultat.

4.2 Andra socioekonomiska utfall

Arbetslöshet, sysselsättning och inkomst är några andra socioekonomiska utfall som brukar diskuteras kopplat till grannskapseffekter. Men det är generellt svårt att undersöka orsakssamband mellan grannskap i vuxen ålder och dessa utfall, eftersom inkomsten påverkar var en individ har råd att bo. Eftersom bostadsmarknaden är begränsad för arbetslösa eller låginkomsttagare är det inte slumpmässigt var en individ råkar bo, och därför kommer personer att ha större risk att vara arbetslösa i vissa områden än i andra (jämför Hedman & van Ham 2012). Detta problem är dock betydligt mindre för forskning som studerar hur uppväxtorten påverkar socioekonomiska utfall, eftersom man då kan justera för föräldrarnas socioekonomiska status, så att endast en mindre del av selektionseffekterna kvarstår. Ofta visar forskningen svagare grannskapseffekter på arbetsmarknadsutfall än på utbildningsnivåer (Böhlmark & Willén 2017; Grönqvist 2006). Det verkar finnas kausala effekter, men grannskapet förklarar en väldigt liten del av variationen i individers arbetsmarknadsutfall. Grannskapets socioekonomiska sammansättning verkar i detta fall vara viktigare än dess etniska sammansättning.

Andersson och Malmberg (2018) studerade individer födda 1980 och hur deras grannskap vid 15 års ålder (1995) hängde samman med fattigdom och inkomst vid 28–32 års ålder. På samma vis som Andersson och Malmberg (2015) så definierade de grannskap som individens *k* närmaste grannar, där de skiftar mellan att undersöka betydelsen av bara de närmaste 12 grannarna upp till de närmaste 25 600 grannarna. Resultaten visar att individer som växer upp i grannskap där många vuxna får ekonomiskt bistånd också själva har en överraskning att få det, medan individer som växer upp i elitområden (många högutbildade och höginkomsttagare) har högre inkomst som vuxna. Huruvida dessa effekter är starka eller svaga är svårt att bedöma, men författarna menar att effekten är relativt stark. Värt att nämna är att författarna justerar resultaten för om individens föräldrar tog emot ekonomiskt bistånd, om individen växte upp med bara en förälder, huruvida föräldrarna var födda i Sverige samt föräldrarnas utbildning, arbetslöshet, och inkomst. Detta fångar antagligen upp mycket av selektionseffekterna, men innebär att om det finns andra faktorer än dessa som påverkar var individers föräldrar bosätter sig, och om dessa faktorer samvarierar med in-

komst som vuxen, kan resultaten överskatta betydelsen av grannskapet något.

Urban (2009) har studerat hur grannskapets socioekonomiska och etniska sammansättning vid 16/17 års ålder hänger samman med att vara arbetssökande eller att ha en arbetsinkomst som är lägre än 50 procent av medianen som 24/25-åring.⁶ Grannskap karaktäriserades baserat på andelen invandrare i SAMS-området och SAMS-områdets genomsnittliga inkomst. Individer som växte upp i rika områden hade lägre sannolikhet att vara arbetssökande som 24/25-åring, men högre risk att ha en låg inkomst. Detta kan tyckas förvånande, men författaren diskuterar att detta antagligen handlar om frivillig inaktivitet på arbetsmarknaden medan man exempelvis studerar utomlands, reser eller finansieras av sina föräldrar. Andelen arbetssökande och andelen med låg inkomst från arbete var högre i de mest invandrantäta områdena jämfört med de områden som domineras av svenskfödda. Bara en ytterst liten del (mindre än 5 procent) av variationen i individers sannolikhet att vara arbetssökande eller ha en låg inkomst förklaras av grannskapet, och grannskapets socioekonomiska sammansättning är viktigare än andelen invandrare i grannskapet (Urban 2009).

Brännström (2004) har undersökt hur koncentrerad fattigdom vid 17 års ålder hänger samman med senare sannolikhet att studera, vara anställd, få ekonomiskt bistånd eller att ha registrerats för någon sorts olagliga aktiviteter för kohorten födda 1953.⁷ Resultaten visar att om man jämför barn som var identiska vid 10 års ålder, med avseende på hushållets inkomst, familjestruktur och om föräldrarna fick ekonomiskt bistånd, men som växer upp i olika sorters grannskap, så verkar inte barn som växer upp i fattiga grannskap ha större risk för socialt utanförskap än barn som växer upp i rikare grannskap. Författaren diskuterar att detta kan ha att göra med den studerade tidsperioden, där arbetslösheten var väldigt låg. Det kan också bero på definitionen av grannskap,

6 Hon inkluderar alla individer födda 1974 eller 1975 och som bor i Stockholms län 1991 (ungefär 24 000 individer).

7 Han använder datamaterialet Metropolit och ett urval på 4 400 individer som bodde i samma församling i Stockholms innerstad när de var 10, 14 och 18 år, och som vid 13 års ålder rapporterade att de umgicks med vänner på fritiden minst en gång i veckan. Grannskap definierades på församlingsnivå, vilket innebär att de är större än de SAMS-områden som ofta används (Stockholm delades in i 28 församlingar 1970, vilket är året då grannskap mäts i den här studien).

eftersom de är ganska stora. Notera dock att inte heller Böhlmark och Willén (2017), som diskuterats ovan, finner några kausala grannskapseffekter på arbetsmarknadsanknytning och inkomst.

Biterman (2010) finner, i den studie som beskrivits i mer detalj ovan, att ungdomar från resurssvaga grannskap som mest domineras av synliga invandrare har betydligt högre risk att ha varit arbetslösa, har fler antal dagar i arbetslöshet och har högre risk att ta emot ekonomiskt bistånd än ungdomar från mer resursstarka grannskap. Dock minskar effekten markant när hänsyn tagits till selektion och andra bakomliggande faktorer (inklusive skolan). Det finns vissa effekter kvar på sannolikheten att få ekonomiskt bistånd, där ungdomar från grannskap med hög andel resurssvaga grannar har högre risk att få ekonomiskt bistånd än ungdomar från resursstarka grannskap (Biterman 2010).

Liknande resultat visar sig även i en studie av Mood (2010) som finner att vuxna individer vars grannar tar emot ekonomiskt bistånd har högre sannolikhet att själva ta emot ekonomiskt bistånd (Mood 2010). Värt att nämna är att hon fokuserar på valet att ansöka om ekonomiskt bistånd, givet att man har rätt till det. I analyserna finner Mood övertygande effekter av att ha grannar som tar emot ekonomiskt bistånd på sannolikheten att själv få ekonomiskt bistånd, även när hänsyn tagits till den egna ekonomiska situationen. Effekten kvarstår även när man justerar för att individer som bor omgivna av andra individer med ekonomiskt bistånd kan skilja sig från individer som inte gör det, vilket tyder på att information och acceptans bland grannarna är av betydelse för individers benägenhet att ansöka om ekonomiskt bistånd (Mood 2010). Denna forskning går i linje med en studie av Hedström och kollegor (2003) som finner att arbetslösa individer förflyttar sig ut ur arbetslöshet betydligt snabbare i områden med lägre arbetslöshetsnivåer. Deras data inkluderar alla 20–24-åriga individer som bodde i Stockholm under 1990-talet. Eftersom de på så vis undersöker individer som bor inom samma lokala arbetsmarknad fångar deras resultat inte geografiska skillnader i möjligheten att få jobb, men antagligen en mer renodlad social interaktionseffekt. Författarna diskuterar möjligheten att när arbetslöshet blir ett väldigt vanligt fenomen i ett område så är det troligt att de sociala och psykologiska kostnaderna detta medför blir lägre (Hedström m.fl. 2003).

Musterd och Andersson (2006) var tidiga med att konstruera individualiserade grannskap – deras grannskap är 500 gånger 500 meter stora rutor.⁸ Författarna studerar inte individers uppväxtgrannskap utan fokuserar på grannskapet en individ bor i i vuxen ålder och hur andelen arbetslösa i närområdet hänger samman med arbetslösa individers sannolikhet att få jobb. Deras resultat visar att andelen arbetslösa i grannskapet har en relativt tydlig effekt på sannolikheten för en arbetslös individ att få jobb under perioden, även kontrollerat för (förändringar i) andra individuella och grannskapsmässiga förhållanden under perioden.

Andersson och kollegor (2007) finner att andelen hög- respektive låginkomsttagare i grannskapet (SAMS) är starkt korrelerad med individers inkomst från arbete, och att denna effekt är starkare än andelen invandrare, utbildningsnivån i grannskapet eller fördelningen av upplåtelseformer.⁹ Etnisk mångfald, mätt med entropimått, har ingen tydlig effekt. Författarna diskuterar att det är möjligt att resultaten drivs upp något av selektion in i grannskap, då de enbart kontrollerar för observerbara faktorer.

Edin med kollegor (2003) har använt en övertygande kausal design där de använder sig av en utplaceringspolicy där nyanlända asylsökande inte själva fick bestämma var de skulle bo. På så vis undviker de selektionsproblematiken. De finner att utrikesföddas arbetsmarknadsutfall gynnades av att bo omgivna av landsmän, och att det främst gällde lågutbildade utrikesfödda med landsmän som generellt har relativt höga inkomster.¹⁰ Grönqvist (2006) studerar hur den årliga inkomsten hos svenskfödda barn till utrikesfödda föräldrar samt utrikesfödda barn påverkas av att växa upp omgiven av landsmän. Han finner, som nämnts ovan, en effekt på utbildning, men ingen effekt på den årliga inkomsten.

8 De undersöker hela den svenska befolkningen i åldrarna 16–65 år 1991 och följer dem till 1999.

9 Författarna inkluderar alla individer i arbetsför ålder (20–60 år gamla 1996) och undersöker hur deras grannskap hänger samman med deras inkomst 1996–1999.

10 Författarna diskuterar att placeringen inte är helt slumpmässig, eftersom tjänstemännen som beslutade om placeringarna verkade fatta beslut som till viss del påverkats av deras kännedom om de nyanländas språk, kvalifikationer och familjesituation. Dock träffar aldrig tjänstemännen de nyanlända, och eftersom författarna har all information som tjänstemännen har så kan de statistiskt kontrollera sina resultat för detta. Detta menar författarna är tillräckligt för att kunna dra kausala slutsatser.

4.3 Politiskt engagemang

Forskning har också visat att grannskapet verkar ha en effekt på röstbeteende och politiskt engagemang. Ofta fokuserar denna forskning på hur grannskapet påverkar individens sannolikhet att rösta på Sverigedemokraterna.

Strömblad (2003) har undersökt hur grannskapssegregation påverkar människors möjligheter att delta i demokratiska processer. Resultaten visar att de som bor i fattiga områden i Stockholm uppvisar betydligt lägre grad av politiskt engagemang än genomsnittet. Om man jämför fattiga områden som är mer eller mindre invandratäta ser vi att många dimensioner av politiskt engagemang, såsom benägenheten att rösta, medlemskap i politiska partier, politiskt intresse eller att ha skrivit under eller initierat namninsamlingar inte verkar påverkas av invandratäthet i området. Dock finns en viss effekt på politisk självtilltro och politisk systemtilltro för folk som spenderar mycket tid i området. Då är invandratäthet en positiv effekt på utfallen, både bland svenskfödda och invandrade (Strömblad 2003:94). Detta kopplar Strömblad till graden av politiska insatser i dessa områden, och att detta kan påverka dessa båda utfall positivt.

Rydgren och Ruth (2013) fann att stödet för högerpopulistiska partier var särskilt starkt i socioekonomiskt svaga områden samt områden med hög andel invandrare. De fann även tecken på den så kallade halo-effekten, det vill säga att benägenheten att rösta på högerpopulistiska partier är särskilt hög i områden som ligger nära invandratäta områden, men inte inom själva områdena. Strömblad och Malmberg (2015) finner att det är ett samspel mellan lokala arbetslöshetsnivåer och andelen invandrare (mätt som synliga minoriteter) som hänger samman med röstbeteendet på Sverigedemokraterna. Om arbetslösheten är hög så ökar invandratätheten benägenheten att rösta på Sverigedemokraterna. Om arbetslösheten istället är låg så kan en ökad exponering för invandrare istället minska benägenheten att rösta på Sverigedemokraterna. Även nyare forskning stöder att koncentrerade arbetslöshetsnivåer är viktiga för att förstå Sverigedemokraternas framväxt. En studie av hur Sverigedemokraternas stöd påverkas av varsel i valkretsen visar tydliga samband. För varje ytterligare varsel av lågkvalificerade yrken inom en valkrets under perioden 2010–2014 ökar Sverigedemokraterna

med i genomsnitt en halv röst (Dehdari 2018). Annan forskning visar att i kommuner eller valkretsar där en stor andel invånare fått försämrade ekonomiska förhållanden så har SD gått framåt mer under perioden 2002–2014 (Dal Bó m.fl. 2018).

4.4 Brotts

Grannskapets effekt på brott eller brottsutsatthet har studerats i flera svenska studier. Generellt visar forskningen att det finns tydliga samband, men de verkar oftast inte vara kausala utan främst bero på selektion, det vill säga att personerna som bor i områden med höga nivåer av brottslighet skiljer sig från personer som bor i områden med lägre brottslighet, exempelvis med avseende på ålder och socioekonomisk bakgrund. En viss kausal grannskapseffekt verkar finnas på stöldbrott, vilket visat sig i flera studier. Även oro och upplevd otrygghet verkar hänga samman med vilket grannskap en individ bor i.

Nilsson och Estrada (2007) har studerat risken att bli utsatt för brott, mätt som risken att utsättas för (1) våld eller hot i det egna bostadsområdet, (2) stöld eller skadegörelse i anslutning till bostaden samt (3) att ha undvikit att gå ut på kvällen på grund av rädsla att utsättas för brott. De skiljer mellan SAMS-områden med olika nivåer av andel sysselsatta, låginkomsttagare och familjer med ekonomiskt bistånd, in- och utflyttningar samt andel nyinflyttade. De finner stora skillnader mellan områden, där de mest resurssvaga SAMS-områdena har betydligt högre nivåer av samtliga problem. Dock verkar detta i hög utsträckning bero på att individer som exempelvis är unga och som lever ensamma både löper högre risk att bli utsatta för brott och ofta bor i resurssvaga områden. När författarna har justerat resultaten för individuella egenskaper (kön, ålder, födelseland, familjestatus, bostadstyp och förekomst av ekonomiska problem) minskar grannskapseffekterna markant. En viss områdeseffekt kvarstår för risken att bli utsatt för stöldbrott när författarna jämför de mest resurstarka och de mest resurssvaga områdena. Det finns även en viss skillnad i rädsla för brott, vilket även visats i en rapport från Brottsförebyggande rådet (Eriksson 2009). Men när det gäller risk att utsättas för våld kvarstår inga signifikanta skillnader efter att resultaten justerats för individ- och hushållsfaktorer. Författarna drar slutsatsen att områdeseffekterna på brottsutsatthet är marginella.

De resonerar även kring att stigmatiseringen (se teoriavsnittet ovan) av fattiga områden som oproportionerligt brottsdrabbade kan vara en viktig förklaring till ökad segregation, och det skulle också kunna vara en del av förklaringen till de skillnader vi ser i otrygghet (Nilsson & Estrada 2007; Stjärne m.fl. 2007). Som nämnts ovan finner inte Brännström (2004) någon effekt av grannskapets fattigdomsnivåer på sannolikheten att begå brott i åldrarna 16–19 år för kohorten födda 1953. Inte heller Sariaslan och kollegor (2013) finner någon kausal effekt av grannskapets fattigdomsnivåer på våldsutövande och substansmissbruk vid 15–20 års ålder bland personer födda 1975–1989 och boende i något av de tre storstadsområdena. Författarna undersöker om syskon som växer upp i områden med olika fattigdomsnivåer har olika hög risk för våldsutövande eller substansmissbruk (så kallade syskon-fixed effects, se mer om detta i appendix). Denna kausala forskningsdesign gör att resultaten är trovärdiga.

Malmberg och kollegor (2013) undersökte hur bilbränder hänger samman med grannskaps sammansättning och finner att segregationsnivåer (mätt som isolation index), andelen utrikesfödda, andelen unga vuxna och andelen vars föräldrar får ekonomiskt bistånd alla korrelerar med bilbränder.¹¹ Eftersom datamaterialet är på aggregerad nivå kan inte författarna ta hänsyn till individuella karaktäristika hos de individer som bränner bilar utan bara i vilka områden det sker. Det vill säga, de grannskapseffekter som de uppmäter är antagligen en kombination av grannskapseffekter och individuella egenskaper.

Biterman (2010) har i sin studie som beskrivits i detalj ovan undersökt hur ungdomars sannolikhet att ha blivit lagförda hänger samman med grannskapstyp. Hon finner att det finns starka korrelationer, där ungdomar som bor i resurssvaga grannskap med hög andel invandrare har dubbelt så stor risk för att bli lagförda och har även fler lagföringar än de som bor i resursstarka grannskap. Men när författaren kontrollerar för selektion, familjefaktorer och skolfaktorer är de flesta överrisker inte längre signifikanta, vilket tyder på att det inte finns några starka kausala grannskapseffekter. Dessa resultat liknar de resultat som Wikström (1991) får i en studie av åtta förorter till Stockholm. Individer

11 Notera dock att exempelvis andelen utrikesfödda och segregationsmättet är starkt korrelerade (0.96), vilket gör det svårt att säga vilken av variabelerna som driver resultaten.

som bor i områden med svaga sociala och ekonomiska resurser är mer utsatta för brott, men när författaren kontrollerar för individuella bakgrundsfaktorer kvarstår ingen överrisk på risken att bli utsatt för våldsbrott. Dock finns fortfarande en viss överrisk i att bli utsatt för stöld eller skadegörelse.

4.5 Hälsa

Det finns stora skillnader i hälsa och medellivslängd mellan olika områden, både mellan städer i Sverige och mellan grannskap inom samma stad (se exempelvis Stigendal & Östergren 2013). Men detta betyder inte att det nödvändigtvis finns grannskapseffekter. Till exempel avgör en individs socioekonomiska status var hen har råd att bo, samtidigt som den har effekter på hälsan. Trots detta har ett antal studier visat på grannskapseffekter på hälsa som verkar vara kausala, exempelvis på diabetes, sjukhusinläggningar, hjärt-kärlsjukdomar och cancer. Anledningarna till att grannskapet verkar påverka dessa olika hälsoutfall är inte helt klarlagda, men teoretiskt brukar man lyfta lokala institutionella resurser, såsom vårdcentraler och annan hälsofrämjande verksamhet, den lokala marknaden som påverkar exempelvis hur hälsosamt individer äter och dricker, samt lokala kulturer som kan bildas i ett grannskap, exempelvis med avseende på alkoholkonsumtion bland ungdomar och liknande (se även "Teorier om grannskapseffekter").

Nyligen kom en rapport som tog hänsyn till selektion in i grannskap på ett elegant sätt, och som därmed trovärdigt kunde fastslå att det faktiskt existerar kausala grannskapseffekter på individers hälsa (Björkergren 2018). Författaren undersökte hälsan hos barn som flyttade mellan områden under uppväxten, och jämförde hälsan hos barnen som flyttade in i områden med hälsan hos barn som bodde kvar i samma område hela uppväxten. Resultaten visade att hälsan hos barn som flyttar in i ett område är starkt korrelerad med hälsan hos barnen som redan bor där. Sannolikheten att själv bli inlagd på sjukhus är signifikant högre om sjukhusinläggningar är relativt vanliga bland de andra barnen i området. För psykisk ohälsa och olycksfall ser effekterna ut att vara större än för inläggningar i allmänhet. Detsamma gäller sannolikheten att bli inlagd som en följd av riskbeteende. Även om detta kan tyckas övertygande så kan det finnas bakomliggande familjefaktorer som gör att ett barn flyt-

tar in i ett visst område. Exempelvis kan föräldrars arbetslöshet hänga samman både med inflyttning i ett område med låg socioekonomisk status och med barnets framtida hälsa. Författarna finner ingen effekt av hur länge man har bott i området, vilket skulle kunna tyda på att man flyttar till områden med grannar som liknar en själv, och att det är därför korrelationen i hälsoutfall existerar. För att därför ytterligare säkerställa att det handlar om ett orsakssamband gör författaren en liknande analys för barn vars familjer blev placerade i olika områden efter att de kom som flyktingar till Sverige under en period när bostadsort bestämdes centralt (1985–1994). Analysen ger liknande, men något mindre effektskattningar, vilket innebär att det med relativt hög sannolikhet handlar om kausala effekter (Björkegren 2018).

Samma utplaceringsreform har använts för att undersöka kausala effekter av grannskap på diabetes (White m.fl. 2016). Resultat visade att flyktingar som placerades i områden med höga fattigdomstal hade en 85 procentenheters högre risk för diabetes jämfört med flyktingar som placerats i områden med låga fattigdomstal. Intressant nog fanns även en effekt av tid i grannskapet som tydde på att grannskapseffekterna ökade över tid. För varje ytterligare fem år i fattiga områden ökade risken för diabetes med 9 procentenheter.

En större mängd forskning har undersökt grannskapseffekter på hjärt-kärlsjukdomar. En forskargrupp har undersökt hur grannskapet påverkar risken att drabbas av icchemisk hjärtsjukdom (Merlo m.fl. 2013). Genom att undersöka vuxna syskons exponering för olika grannskap kan de utesluta att det är något i familjen som påverkar både grannskapet man bor i och risken att drabbas av icchemisk hjärtsjukdom. De finner att det syskon som bor i ett område med lägre medelinkomst har större risk för icchemisk hjärtsjukdom än det syskon som bor i rikare grannskap. Eftersom deras population är vuxna kan de dock inte utesluta att det syskon som bor i ett fattigt grannskap skiljer sig från det syskon som bor i ett rikare grannskap på olika sätt, exempelvis genom övrig hälsostatus. Författarna standardiserar sina resultat för civilstatus, inkomst och arbetslöshet, så antagligen är mycket av den kvarstående effekten kausal (Merlo m.fl. 2013). Stjärne och kollegor har i ett flertal studier undersökt hur risken att drabbas av hjärtinfarkt påverkas av grannskapet. Deras resultat tyder på att risken att insjukna i hjärtinfarkt är betydligt större

i fattiga områden och i områden som är materiellt utsatta. Detta gäller även när man justerar resultaten för individens socioekonomiska position och när man justerar för skillnader i rökning och blodtryck mellan individer i olika områden. Män i resursfattiga områden har 50 procents högre risk att drabbas av hjärtinfarkt när man justerat för utbildning, klass och familjestatus (Stjärne m.fl. 2004; 2006). Det finns även studier som visar att området påverkar överlevnadschanser, givet att man har drabbats av hjärtinfarkt (Chaix m.fl. 2007).

Området verkar även påverka risken att få eller avlida av livmoderhalscancer. Individer som bor i resursfattiga grannskap (mätt som SAMS-områden) har betydligt högre risk att insjukna i och att dö i livmoderhalscancer. Detta gäller även efter att man kontrollerat för ett antal socioekonomiska och demografiska faktorer. Författarna skriver att mekanismerna bakom dessa samband inte är helt klarlagda, men att några tänkbara kandidater är högre nivåer av psykologisk stress i resursfattiga grannskap, lokala normer kring kost, rökning och fysisk aktivitet, samt lokala skillnader i hälsouppsökande beteende, såsom cellprovtagning (Li m.fl. 2012).

Studien av Biterman (2010) på ungdomar som växte upp i Stor-Stockholm, Stor-Göteborg eller Stor-Malmö (se mer detaljer ovan), fann att ungdomar som växt upp i grannskap med en hög andel resurssvaga grupper löper 18–46 procents högre risk för att ha vårdats för psykisk ohälsa. Detta är dock endast ett skensamband, och när man justerar för selektion in i grannskap samt de effekter som skolan kan ha på psykisk ohälsa kvarstår inga grannskapseffekter på vård för psykisk ohälsa. Notera dock att detta bara innefattar de som faktiskt vårdats för psykisk ohälsa. Obehandlad psykisk ohälsa omfattas således inte.

Det finns även ett fåtal studier som fokuserar mer på själva grannskapet, och inte endast dess sammansättning. En studie på den skånska kontexten har visat att individer som bor inom gångavstånd till grönområden med karaktärsdragen ”kultur, lugn, frodig, vidsträckt och vild” hade högre nivåer av nöjdhet med sitt grannskap och fysisk aktivitet, vilket i sin tur ledde till bättre generell hälsa (de Jong m.fl. 2012).

5. Finns olika grannskapseffekter på olika grupper?

DET ÄR MYCKET MÖJLIGT att grannskap har olika effekter på individer med olika förutsättningar. Om det är så, skulle de generellt svaga genomsnittseffekterna av grannskapskaraktäristika kunna bero på att majoritetsgrupper med goda förutsättningar inte påverkas nämnvärt av sådana faktorer, men att individer med sämre förutsättningar påverkas mer av grannskapet. I sådana fall kan boendesegregation vara en ojämlikhetsförstärkande mekanism, som minskar möjligheten till intergenerationell social rörlighet eller mobilitet. Solon (1999) har betonat detta och skriver att även om den genomsnittliga effekten av grannskapet är låg på populationsnivå så är grannskapet antagligen av yttersta betydelse för de barn som är mest sårbara (Solon 1999:1794). I Solons (1999) genomgång av forskning om intergenerationell social mobilitet listas grannskapseffekter som en prioriterad uppgift för forskningsfältet; främst med avseende på att utröna mekanismerna bakom grannskapets betydelse för social mobilitet, med ett fokus på förebilder i omgivningen, skolan och kamratgruppseffekter (Solon 1999).

Hittills har såväl den svenska som den internationella forskningen främst fokuserat på genomsnittliga effekter och inte fokuserat nämnvärt på att olika grupper kan påverkas olika av det grannskap de bor i. I ett pågående projekt, som är finansierat av Vetenskapsrådet, undersöks dock detta och preliminära resultat tyder på att så är fallet. En ännu opublicerad studie visar exempelvis att barn vars föräldrar tog emot ekonomiskt bistånd under uppväxten generellt löper större risk att också ta emot ekonomiskt bistånd som vuxna än andra barn. Men om dessa barn växer upp omgivna av högtbildade vuxna blir denna överrisk mindre (Brandén m.fl. 2016). Även Andersson och Malmberg (2015), vars studie beskrivits ovan, studerar om effekterna av grannskapet är större eller mindre beroende på föräldrarnas utbildning. Deras resultat är inte helt tydliga med avseende på om grannskapet kan vara ojämlikhetsförstärkande eller inte. De finner exempelvis att män med högtbildade föräldrar gynnas mer av att växa upp i vad de kallar för ett

elitområde än män utan högutbildade föräldrar, och att de missgynnas mer av att växa upp i ett invandrartätt område (samma mönster, om än något svagare, återfinns även för kvinnor med föräldrar utan högskoleutbildning). Författarna tolkar detta som att grannskapet kan vara den sista "pushen" som krävs för grupper som redan innan funderat över att skaffa en universitetsutbildning, men att det inte har någon större effekt för grupper som redan står långt borta från tanken på detta (det vill säga män vars föräldrar inte har någon högskoleutbildning). Böhlmark och Willén (2017), vars studie även den diskuterats ovan, fann att barn till lågutbildade föräldrar, i synnerhet pojkar, drabbades hårdare av att växa upp i invandrartäta områden, vilket visade sig i lägre betyg, lägre sannolikhet att läsa färdigt gymnasiet och lägre sannolikhet att påbörja en högskoleutbildning.

Amerikansk forskning har intresserat sig något mer för denna fråga, men inte heller där är fältet särskilt väl utforskat. Chetty med kollegor (2014) undersökte hur graden av social mobilitet skiljer sig åt mellan olika amerikanska områden, och hur detta i sin tur hängde samman med andra egenskaper med områdena. De fann stora skillnader i nivån av uppåtgående social mobilitet mellan olika delar av USA. Områden med hög uppåtgående social mobilitet kännetecknades av låg boendesegregation, låg inkomstojämlikhet, bättre grundskolor och högre familjestabilitet (Chetty m.fl. 2014). Ytterligare ett närbesläktat exempel är Rothwell och Massey (2015),¹² som fann att grannskapets inkomst under uppväxten har ungefär hälften så stor effekt på den framtida inkomsten som föräldrarnas inkomst. De beräknade att den totala inkomsten under livet är 635 000 USD lägre för en person som växte upp i ett av grannskapen som ligger längst ner i inkomstskalan jämfört med om denne skulle ha vuxit upp i ett av grannskapen som ligger högst upp i inkomstskalan. Wodtke och kollegor (2016) finner att barn från fattiga familjer påverkas mer negativt än barn från familjer med högre inkomst av att växa upp i resurssvaga grannskap när det gäller att läsa en högre utbildning.

¹² Studien använde sig av the Panel Study of Income Dynamics (PSID) och censusdata för att studera betydelsen av grannskapseffekter på social mobilitet.

6. Sammanfattning och slutsatser

SAMMANTAGET HAR FORSKNINGEN på den svenska kontexten hittills kommit till följande slutsatser om segregation och grannskapseffekter:

Individer lever i allmänhet segregerade liv, och träffar oftast personer som har liknande ekonomisk situation eller liknande etnisk bakgrund. Den här polariseringen verkar ha ökat över tid, även om vi inte kan vara helt säkra på om individer blivit mer ojämnt spridda över olika grannskap i en stad, eller om det främst drivs av förändringar av den totala andelen personer från olika kategorier. Dock har utvecklingen oavsett anledning konsekvensen att individer med olika bakgrund inte möts.

Individer som bor eller växer upp i fattiga grannskap har lägre utbildning, är oftare arbetslösa, har sämre hälsa och är oftare utsatta för brott än individer i rikare grannskap. Åtminstone en del av denna effekt är av kausal natur, det vill säga beror på att individen bor i ett visst grannskap, inte på att individen själv är resurssvag. Tydligast är effekterna på olika hälsoutfall, men grannskapseffekter verkar också existera för utbildningsnivå och många sorters arbetsmarknadsutfall. Vill man ändra på detta kan alltså interventioner som syftar till att jämna ut befolkningsammansättningen mellan olika områden vara användbara. Ett sätt är att möjliggöra för resurssvaga individer att bo i resursstarka områden. Dock är det inte säkert att resurserna som skulle behöva investeras i en sådan insats ger tillräckligt goda utfall. Biterman (2010) räknade på detta i Social Rapport 2010 och kom fram till att det är tveksamt om effektstorlekarna från grannskap är tillräckligt stora för att en sådan insats ska vara motiverad. Det är dock viktigt att komma ihåg att denna slutsats är dragen utifrån hur stora (låga) grannskapseffektstorlekarna är i Sverige, där redan många pågående insatser syftar till att minska effekterna av grannskap, och där grannskapseffekterna antagligen därför redan dämpats jämfört med hur det hade sett ut utan några insatser alls.

I kontrast till detta har Fölster (2017) använt sig av resultaten från en studie som undersökte effekterna av ett experimentellt omflyttningsprojekt av fattiga familjer i USA (Moving to opportunity, se mer om

detta projekt i appendix) (Chetty m.fl. 2016), för att räkna ut hur stor samhällsvinsten skulle vara om en småbarnsfamilj gavs möjligheten att flytta till ett mindre utsatt område eller om områdesbaserade policyåtgärder skedde i det utsatta området. Hans uträkningar visar att liknande insatser i Sverige skulle innebära klara samhällsvinster. Dock är dessa uträkningar gjorda givet att effekterna är lika starka i Sverige som i USA. Fölster argumenterar för att detta är troligt, men man kan också bedöma det som mycket möjligt att grannskapseffekterna är svagare i en stark välfärdsstat som Sverige.

Det skulle kunna vara en mer säker investering att satsa på kompensatoriska insatser som riktar sig till individer och familjer med svag socioekonomisk status, eftersom exempelvis ungdomars livsutfall generellt påverkas betydligt mer av deras uppväxtfamilj än det grannskap som de växer upp i. Värt att påpeka är dock att det kan vara effektivt att sätta in insatser lokalt även i den hypotetiska frånvaron av (starka) grannskapseffekter. Så länge det existerar segregation så bor grupper av individer i behov av olika sorters stöd och insatser i samma områden, och det då kan tänkas vara effektivt att sätta in olika typer av stöd på områdesbasis. Även om skillnader mellan grannskap inte alltid beror på grannskapet så bor ändå individer nära andra med liknande utfall, och kan alltså gynnas av exempelvis punktinsatser för att förbättra hälsan, skolmotivationen och liknande i specifika områden.

Det kan också vara så att grannskap är viktiga på andra sätt än de vi generellt kan mäta. Det kan ha effekter på "mjukare" faktorer såsom solidaritet, förståelse, värderingar, framtidstro och liknande. Segregation kan ha effekter utanför det omedelbara grannskapet, genom stigmatisering och liknande, som heller inte fångas upp på det sätt grannskapseffekter generellt undersöks. Det kan också finnas risk för tröskeeffekter, där negativa konsekvenser uppkommer först när områden utarmats fullständigt. Dessutom finns risk för olika effekter på olika grupper, där svaga grupper kanske drabbas hårdare av segregationen. Forskning tyder på detta (Böhlmark & Willén, 2017; Brandén m.fl. 2016), även om det behövs fler studier på detta område. Det kan mycket väl vara så att även om det för de allra flesta är uppväxtfamiljen som skapar ens livschanser så är det mycket möjligt att grannskapet är som viktigast för de som lever i de mest resurssvaga familjerna.

7. Litteraturförteckning

- Amcoff, J. (2012). Hur bra fungerar SAMS-områdena i studier av grannskapseffekter? En studie av SAMS-områdenas homogenitet. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 19(2).
- Andersson, E. (2004). From valley of sadness to hill of happiness: the significance of surroundings for socioeconomic career. *Urban Studies*, 41(3), 641–659.
- Andersson, E. K., & Malmberg, B. (2015). Contextual effects on educational attainment in individualised, scalable neighbourhoods: Differences across gender and social class. *Urban Studies*, 52(12), 2117–2133.
- Andersson, E. K., & Malmberg, B. (2018). Segregation and the effects of adolescent residential context on poverty risks and early income career: A study of the Swedish 1980 cohort. *Urban Studies*, 55(2), 365–383.
- Andersson, E., & Subramanian, S. V. (2006). Explorations of neighbourhood and educational outcomes for young Swedes. *Urban Studies*, 43(11), 2013–2025.
- Andersson, R. & Kährrik, A. (2016) Widening gaps: segregation dynamics during two decades of economic and institutional change in Stockholm, i: T. Tammaru, S. Marcińczak, M. van Ham, S. Musterd (Eds.) Socio-Economic Segregation in European Capital Cities. East meets West, s. 110–131. London and New York: Routledge.
- Andersson, R., Franzén, M., Hedman, L., & Lindberg, H. (2017). Segregation: Vad menas och hur mäts den? Forte, forskning i korthet. Stockholm: Forte.
- Andersson, R., Musterd, S., Galster, G., & Kauppinen, T. M. (2007). What mix matters? Exploring the relationships between individuals' incomes and different measures of their neighbourhood context. *Housing Studies*, 22(5), 637–660.
- Biterman, D. (2010). Segregationsutveckling i storstadsregioner. In Social rapport 2010, ed. Socialstyrelsen, 177–195. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Biterman, D., & Franzén, E. (2007). Residential segregation (chapter 6). *International Journal of Social Welfare*, 16(s1):127–162.

- Björkegren, E. (2018). Neighborhoods and youth health. IFAU Working paper 2018:10.
- Böhlmark, A., & Willén, A. (2017). Tipping and the effect of segregation. IFAU Working paper 2017:4.
- Börjesson, L. (2018). Mångfald och segregation i Sverige. Stockholm: Hyresgästföreningen.
- Bråmås, Å. (2006). 'White Flight'? The Production and Reproduction of Immigrant Concentration Areas in Swedish Cities, 1990–2000. *Urban Studies*, 43(7):1127–1146.
- Brandén, M., Szulkin, R., & Birkelund, G.E. (2016). Residential Segregation and Intergenerational Social Mobility—Evidence from Sweden. Presentation held at the Annual Meeting of the Population Association of America, Washington DC.
- Brännström L. (2004). Poor places, poor prospects? Counterfactual Models of Neighbourhood effects on Social exclusion in Stockholm, Sweden. *Urban Studies*, 41(3):2515–37.
- Brännström, L. (2008). Making their mark: The effects of neighbourhood and upper secondary school on educational achievement. *European Sociological Review*, 24(4), 463–478.
- Brännström, L., & Rojas, Y. (2012). Rethinking the long-term consequences of growing up in a disadvantaged neighbourhood: lessons from Sweden. *Housing Studies*, 27(6), 729–747.
- Bygren, M., & Szulkin, R. (2010). Ethnic environment during childhood and the educational attainment of immigrant children in Sweden. *Social Forces*, 88(3), 1305–1329.
- Chaix, B., Rosvall, M., & Merlo, J. (2007). Neighborhood socioeconomic deprivation and residential instability: effects on incidence of ischemic heart disease and survival after myocardial infarction. *Epidemiology*, 18(1), 104–111.
- Chetty, R., Hendren, N., & Katz, L. F. (2016). The effects of exposure to better neighborhoods on children: New evidence from the Moving to Opportunity experiment. *American Economic Review*, 106(4), 855–902.
- Chetty, R., Hendren, N., Kline, P., & Saez, E. (2014). Where is the land of opportunity? The geography of intergenerational mobility in the United States. *The Quarterly Journal of Economics*, 129(4), 1553–1623.

- Dal Bó, E, Finan, F., Folke, O., Persson, T., & Rickne, J. (2018). Economic Losers and Political Winners: Sweden's Radical Right. Available at <http://perseus.iies.su.se/~tpers/papers/Draft180902.pdf>.
- de Jong, K., Albin, M., Skärbäck, E., Grahn, P., & Björk, J. (2012). Perceived green qualities were associated with neighborhood satisfaction, physical activity, and general health: results from a cross-sectional study in suburban and rural Scania, southern Sweden. *Health & place*, 18(6), 1374–1380.
- Dehdari, Sirius H. (2018). Economic Distress and Support for Far-Right Parties – Evidence from Sweden. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3160480> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3160480>.
- Dohse, D., & Gold, R. (2013). Measuring Cultural Diversity at a Regional Level (WWWforEurope Working Paper No. 10). Vienna: WWWforEurope. Hämtad från <http://hdl.handle.net/10419/125665>.
- Edin, P. A., Fredriksson, P., & Åslund, O. (2003). Ethnic enclaves and the economic success of immigrants—Evidence from a natural experiment. *The quarterly journal of economics*, 118(1), 329–357.
- Eriksson, K. (2009). *Otrygghet och segregation. Bostadsområdets betydelse för allmänhetens otrygghet och oro för brott*. Brå-rapport 2008:16. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Fölster, S. (2017). *Den inkluderande staden: Stadsutveckling i kommuners gränstrakter med exemplet Järva Storstad*. BoD-Books on Demand.
- Galster, G. C. (2012). "The mechanism (s) of neighbourhood effects: Theory, evidence, and policy implications", i van Ham, M., Manley, D., Bailey, N., Simpson, L., Maclennan, D. (Eds.), *Neighbourhood effects research: New perspectives* (s. 23–56). Springer: Dordrecht.
- Grönqvist, H. (2006). Ethnic enclaves and the attainments of immigrant children. *European Sociological Review*, 22(4), 369–382.
- Gustafsson, B., Katz, K., & Österberg, T. (2017). Why Do Some Young Adults not Graduate From Upper-Secondary School? On the Importance of Signals of Labour Market Failure. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 61(6), 701–720.
- Hedman, L., & Andersson, R. (2016). "Etnisk segregation och inkomstsegregation i Sveriges tio största arbetsmarknader 1990–2010", i R. Andersson, B. Bengtsson, & G. Myrberg (Red.), *Mångfaldens dilemman – Boendesegregation och områdespolitik*. Malmö: Gleerups.

- Hedman, L., van Ham, M., 2012, "Understanding neighbourhood effects: selection bias and residential mobility", i van Ham, M., Manley, D., Bailey, N., Simpson, L., Maclennan, D. (Eds.), *Neighbourhood effects research: New perspectives* (s. 79–99). Springer: Dordrecht.
- Hedström, P., Kolm, A-S, & Åberg, Y. (2003). Social interactions and unemployment. IFAU Working Paper 2003:15.
- Iceland, J., Weinberg, D. H., & Steinmetz, E. (2002). Racial and Ethnic Residential Segregation in the United States: 1980–2000. U.S. Census Bureau, Series CENSR-3. U.S. Government Printing Office, Washington, DC, 2002.
- Jonsson, J. O., & Mood, C. (2008). Choice by contrast in Swedish schools: How peers' achievement affects educational choice. *Social forces*, 87(2), 741–765.
- Kling, J.R. (2008). A Summary Overview of Moving to Opportunity: A Random Assignment Housing Mobility Study in Five U.S. Cities. NBER.
- Li, X., Sundquist, J., Calling, S., Zöller, B., & Sundquist, K. (2012). Neighborhood deprivation and risk of cervical cancer morbidity and mortality: a multilevel analysis from Sweden. *Gynecologic oncology*, 127(2), 283–289.
- Malmberg, B., Andersson, E. K., Nielsen, M. M., & Haandrikman, K. (2018). Residential Segregation of European and Non-European Migrants in Sweden: 1990–2012. *European Journal of Population*, 34(2), 169–193.
- Malmberg, B., Andersson, E., & Östh, J. (2013). Segregation and urban unrest in Sweden. *Urban geography*, 34(7), 1031–1046.
- Marcińczak, S., Musterd, S., van Ham, M., & Tammaru, T. (2015). "Inequality and rising levels of socio-economic segregation", i Taamaru, T., Marcińczak, S., van Ham, M., and Musterd, S. (Eds.), *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West* (s. 358–382). New York: Routledge.
- Merlo, J., Ohlsson, H., Chaix, B., Lichtenstein, P. & Kawachi, I. (2013) Revisiting causal neighbourhood effects on individual ischemic heart disease risk: A quasi-experimental multilevel analysis among Swedish siblings, *Social Science and Medicine* 76, 39–46.
- Mood, C. (2010). Neighborhood social influence and welfare receipt in Sweden: A panel data analysis. *Social forces*, 88(3), 1331–1356.

- Musterd, S., & Andersson, R. (2006). Employment, social mobility and neighbourhood effects: the case of Sweden. *International Journal of Urban and Regional Research*, 30(1), 120–140.
- Nielsen, M. M., & Hennerdal, P. (2017). Changes in the residential segregation of immigrants in Sweden from 1990 to 2012: Using a multi-scalar segregation measure that accounts for the modifiable areal unit problem. *Applied geography*, 87, 73–84.
- Nilsson, A., & Estrada, F. (2007). Risky neighbourhood or individuals at risk? The significance of neighbourhood conditions for violent victimization in residential areas. *Journal of Scandinavian studies in criminology and crime prevention*, 8(1), 2–21.
- Östh, J., Amcoff, J., & Niedomysl, T. (2014a). *Segregation i Stockholmsregionen: Kartläggning med EquiPop*. (Befolkningsprognos 2014–2023/45; Vol. Demografisk rapport 2014:09). Stockholms läns landsting.
- Östh, J., Malmberg, B., & Andersson, E. K. (2014b). "Analysing segregation using individualised neighbourhoods", i Lloyd, C. D., Shuttleworth, I., & Wong, D. W. (Eds.), *Social-spatial segregation: Concepts, processes and outcomes* (s. 135–162). Bristol: Policy Press.
- Rosenqvist, E. (2018). Two Functions of Peer Influence on Upper-secondary Education Application Behavior. *Sociology of education*, 91(1), 72–89.
- Rothwell, J., & Massey, D. (2015). Geographic effects on intergenerational income mobility. *Economic Geography*, 91(1), 83–106.
- Rydgren, J., & Ruth, P. (2013). Contextual explanations of radical right-wing support in Sweden: socioeconomic marginalization, group threat, and the halo effect. *Ethnic and Racial Studies*, 36(4), 711–728.
- Sampson R.J. (2012) *Great American City: Chicago and the Enduring Neighborhood Effect*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sariaslan, A., Långström, N., D'onofrio, B., Hallqvist, J., Franck, J., & Lichtenstein, P. (2013). The impact of neighbourhood deprivation on adolescent violent criminality and substance misuse: a longitudinal, quasi-experimental study of the total Swedish population. *International journal of epidemiology*, 42(4), 1057–1066.
- SCB. (2018). DeSO – Demografiska statistikområden. Hämtad 25 september 2018, från <https://www.scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/regionalaindelningar/deso---demografiska-statistikomraden/>.

- Skifter Andersen, H., Andersson, R., Wessel, T., & Vilkama, K. (2016). The impact of housing policies and housing markets on ethnic spatial segregation: comparing the capital cities of four Nordic welfare states. *International Journal of Housing Policy*, 16(1), 1–30.
- Solon, G. (1999). "Intergenerational mobility in the labor market", i Ashenfelter, O. C. & Card, D. (Eds.), *Handbook of labor economics*, vol.3 (s. 1761–1800). Elsevier.
- Stigendal M., & Östergren P-O. (2013). *Malmös väg mot en hållbar framtid. Hälsa, välfärd och rättvisa*. Malmö: Kommission för ett socialt hållbart Malmö.
- Stjärne, M. K., de Leon, A. P., & Hallqvist, J. (2004). Contextual effects of social fragmentation and material deprivation on risk of myocardial infarction – results from the Stockholm Heart Epidemiology Program (SHEEP). *International journal of epidemiology*, 33(4), 732–741.
- Stjärne, M. K., Fritzell, J., Brännström, L., Estrada, F., & Nilsson, A. (2007). "Boendesegregationens utveckling och konsekvenser", i Bergmark, Å., & Fritzell, J. (Eds.), *Välfärdens ansikte mot 2000-talet*. Socialvetenskaplig tidskrift, Temanummer 2007:2–3.
- Stjärne, M. K., Fritzell, J., De Leon, A. P., & Hallqvist, J. (2006). Neighborhood socioeconomic context, individual income and myocardial infarction. *Epidemiology*, 14–23.
- Strömblad, P. & Malmberg, B. (2015) Ethnic segregation and xenophobic party preference: Exploring the influence of the presence of visible minorities on local electoral support for the Sweden Democrats, *Journal of Urban Affairs* 38(4), 530–545.
- Strömblad, P. (2003). *Politik på stadens skuggsida* [Doktorsavhandling]. Uppsala, Acta Universitatis Upsaliensis: Uppsala universitet, Statsvetenskapliga institutionen; 2003.
- Urban, S. (2009). Is the neighbourhood effect an economic or an immigrant issue? A study of the importance of the childhood neighbourhood for future integration into the labour market. *Urban studies*, 46(3), 583–603.
- Urban, S. (2018). *Integration och grannskap – hur kan staden hålla samman*. Lund: Studentlitteratur.
- White, J. S., Hamad, R., Li, X., Basu, S., Ohlsson, H., Sundquist, J. & Sundquist, K. (2016), Long-term effects of neighbourhood deprivation

- on diabetes risk: quasi-experimental evidence from a refugee dispersal policy in Sweden, *The Lancet Diabetes and Endocrinology* 4(6), 517–524.
- Wikström, P.O. (1991) *Sociala problem, brott och trygghet*. Brå-rapport 1991:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Wimark, T. (2018) *Boendesegregationen i Sverige – en översikt av det aktuella forskningsläget*. Stockholm: Bostad 2030, rapport 5.
- Wodtke, G. T., Elwert, F., & Harding, D. J. (2016). Neighborhood effect heterogeneity by family income and developmental period. *American Journal of Sociology*, 121(4), 1168–1222.

8. Appendix: Metodologiska detaljer

8.1 Att mäta grannskapseffekter

Det finns många utmaningar när det gäller att mäta om ett grannskap påverkar personerna som bor där.

Oftast skapar man variabler som ska mäta egenskaper hos ett grannskap, till exempel andelen lågutbildade eller andelen invandrare. Därefter undersöks om personer som bor eller växer upp i ett grannskap med en viss sammansättning har annorlunda utfall i livet än personer som växer upp i andra sorters grannskap. Detta är det absolut vanligaste sättet att försöka fånga grannskapseffekter och nästan uteslutande den metod som använts i svensk forskning på området. Här är de stora besluten som behöver tas vilka egenskaper hos de som bor i grannskapet som kan vara relevanta (till exempel inkomst, utbildning, födelseland eller olika kombinationer av dessa egenskaper), hur grannskap ska definieras samt hur det större geografiska området som grannskapen ligger inom ska definieras.

Just hur man definierar grannskap är föremål för en hel del diskussion inom forskarvärlden. Det har länge varit vanligt att använda sig av så kallade SAMS-områden för att dela in Sverige i olika grannskap. SAMS står för Small Areas for Market Statistics och är konstruerade av Statistiska Centralbyrån. Det finns drygt 9 000 SAMS-områden i Sverige. SAMS-områdena är utformade för att vara relativt homogena men forskning har visat att de inte är så homogena som tanken varit (Amcoff 2012). Dessutom skiljer sig deras storlek åt för olika delar av Sverige, vilket kan leda till falska skillnader i segregationsnivåer. Ytterligare ett problem med fasta gränser på grannskap, såsom SAMS, är att individer som bor grannar kan hamna i olika SAMS om de bor nära gränsen. Nyligen införde Statistiska centralbyrån en ersättare till SAMS som heter DeSO (Demografiska statistikområden), som ska ta hänsyn till vissa av bristerna med SAMS (SCB 2018). DeSO försöker ta hänsyn till exempelvis gator, vattendrag och järnvägar. Mig veterligen har hittills bara Börjesson (2018) hunnit använda DeSO för att kartlägga segregation.

De senaste åren har kulturgeografer utvecklat en ny mjukvara (Equi-

pop) som gör det möjligt att konstruera grannskap baserat på de personer en individ har i sin närmsta omgivning, istället för att använda sig av SAMS-områden (Östh m.fl. 2014). Detta kan vara väldigt betydelsefullt för att estimeras grannskapseffekter eftersom en individ som bor nära en SAMS-gräns antagligen har mer kontakt med personer som bor precis på andra sidan gränsen än med personer som bor på andra sidan av SAMS-området. Om man tänker sig att det är social interaktion som driver grannskapseffekter borde detta vara viktigt. Denna typ av grannskap kallas för individualiserade grannskap, eftersom varje individ får ett grannskap som är baserat på individens k närmaste grannar, där k kan gå från till exempel 12 närmsta grannar till flera hundra tusen "grannar". På så vis kan man exempelvis räkna ut hur stor andel av individers 12, 100 eller 800 närmaste grannar som är högtbildade eller arbetslösa. Östh och kollegor (2014) beskriver vad olika nivåer av närmsta grannar kan sägas representera enligt nedan (tabellen kommer från deras rapport).

Tabell 8.1 Grannskapsstorlek uttryckt i antalet k närmsta grannar och dess ungefärliga betydelse för interaktion

Närmsta grannar k	Motsvarar
12	Delar trappuppgång
25	Bor i samma flerfamiljsfastighet
50	Delar tvättstuga, cykelställ, soprum och återvinningscentral
100	Bor i samma kvarter
200	Delar samma busshållplats
400	Handlar i samma kiosk, bekant med den fysiska omgivningen, känner igen alla grannar
800	Fotbollsplan och grönområde delas av grannar, hundägare hälsar på varandra
1 600	Närbutik som serverar befolkningen lokalt
3 200	Dagis och grundskola
6 400	Stadsdelstorg, viss sällanvaruhandel och tandläkare
12 800	Gymnasieskola, stormarknad, idrottsanläggning, föreningsliv och religiösa samman slutningar

Källa: SLL och SCB, Demografisk rapport 2014:09.

En stad som är uppdelad i bara två grannskap verkar mycket mindre segregerad än en stad som indelats i 100 grannskap. Därför har forskning exempelvis länge visat att Göteborg är mer segregerad än Stockholm när man använder sig av SAMS-områden för att definiera grannskap, eftersom Göteborgs SAMS-områden är mindre till ytan. Men när man istället använder individualiserade grannskap är segregationen inte alls högre (Östh m.fl. 2014). Som Andersson och kollegor (2017) beskriver är anledningen att ”små områden innehåller mindre variation än stora. Stora områden döljer därför mycket av boendesegregationen, till exempel genom att villa- och hyresrättsområden grupperas samman” (Andersson m.fl. 2017:4).

Även om individualiserade grannskap löser många av de problem som finns inneboende i SAMS så finns det vissa brister även med detta mått. Exempelvis tar det inte hänsyn till att personer som bor nära varandra fågelvägen kan ha en motorväg eller en älv mellan sig, att även individer som har längre avstånd mellan sig kan dela det lokala centrumet och därmed ha en grund för interaktion, eller att det kan finnas mentala barriärer mellan olika bostadsområden som gör att individer inte interagerar trots att de är grannar. Sammantaget finns för- och nackdelar med de flesta mått, men individualiserade grannskap är antagligen en bra bit på vägen mot mer rättvisande grannskapsindelningar, både för att mäta segregation och för att mäta grannskapseffekter.

Ett annat sätt att mäta grannskapseffekter är att se om personer som växer upp eller bor i en viss sorts grannskap är (eller blir) mer lika varandra vad gäller ett visst utfall än personer som bor i olika grannskap. Detta kan undersökas genom att konstruera korrelationskoefficienter mellan två slumpmässigt utvalda personer inom ett grannskap, och jämföra med korrelationskoefficienten mellan två individer som inte bor i samma grannskap. Om exempelvis individer som växer upp i samma grannskap har mer lika löner än individer som växer upp i olika grannskap så kan detta tyda på att det finns en grannskapseffekt på löner (om effekten existerar när man på bästa möjliga sätt justerat för att dessa individer kan ha olika uppväxtvillkor på andra sätt än vad gäller grannskapet, se nedanstående diskussion om kausalitet). Den amerikanska forskaren Ray Chetty med kollegor (Chetty m.fl. 2014) har använt sig av en variant av denna metod för att undersöka om individer som flyt-

tar till ett visst område när de är unga får en lönenivå som vuxen som liknar lönenivåerna hos dem som vuxit upp och stannat i detta område. Resultaten visade att ju yngre ett barn var när hen flyttade till området, desto mer lik blev lönenivån som vuxen den lönenivå som de som alltid bott i området hade.

Fördelen med att använda korrelationer är att man även fångar upp de grannskapseffekter som man inte riktigt vet vilka de är, det vill säga man kommer ifrån fokuset på enbart andelen av en viss mätbar kategori som bor i området. Dock ser man inte vad i ett grannskap som påverkar, vilket gör analyserna till något av en svart låda och mekanismerna ännu mer osynliga än när man använder mått baserade på grannskapets sammansättning. Men egentligen lider mått som baseras på grannskapets sammansättning ofta av liknande problem eftersom de bara fångar upp just sammansättningen, men inte varför sammansättningen spelar roll. Om forskning exempelvis visar att individer som växer upp i områden med många högutbildade ofta själva skaffar en hög utbildning (konstanthållet för de egna föräldrarnas resurser) så vet vi fortfarande inte om detta beror på att attityderna till länken mellan utbildning och arbete ser olika ut i olika grannskap, att skolorna är bättre, att föräldrar engagerar sig i sina barns vänners skolgång eller om det utvecklats en positiv studiekultur i skolorna. För att undersöka sådana saker skulle attitydundersökningar behövas.

8.2 Metoder för att försöka komma åt kausala samband

Som nämnts ovan är ett inneboende problem med studier på grannskapseffekter att det är svårt att veta om det hade gått på ett annat vis för en person om hen hade bott någon annanstans.

Det finns olika, mer eller mindre effektiva, sätt att försöka komma åt orsakssambandet mellan grannskap och senare utfall. Allra helst vill man ha experimentella data för att se hur personer som av en slump bor på ett visst ställe skiljer sig åt från personer som bor på andra platser. I Sverige används ibland en utplaceringsreform för flyktingar som ett sådant naturligt experiment. Eftersom flyktingarna av en slump placeras på olika orter med olika sammansättning kan man med ganska hög trovärdighet säga att om det finns skillnader i deras utfall beroende på det grannskap de har hamnat i så är skillnaden av kausal natur (jämför

Edin m.fl. 2003). Dock är det förstas en ganska liten grupp som faktiskt omfattades av denna reform, och det är inte alls säkert att resultaten kan sägas gälla för befolkningen i stort.

I USA fanns tidigare ett projekt som hette "Moving to opportunity", där familjer som bodde i fattiga områden slumpmässigt fick möjligheten att flytta till ett bättre område. Även här bör uppmätta grannskapseffekter kunna anses vara kausala, eftersom det var slumpmässigt vilka som fick chansen att flytta. När man studerade barns skolresultat fanns ganska små effekter av denna insats. Individer som flyttade kände sig säkrare och mer nöjda med sina grannskap, och mental hälsa påverkades positivt. Dock hade det ingen effekt på arbetsmarknadsutfall för de som var vuxna vid flytten, och heller inga effekter på deras barns skolutfall (Kling 2008). Senare studier har dock visat långsiktiga positiva effekter på barnens sannolikhet att läsa på högskolan, lönenivåer, samt vilken typ av grannskap barnen bor i som vuxna, men bara om barnen var yngre än 13 år när familjen flyttade (Chetty m.fl. 2016).

Som nämndes ovan har Chetty och kollegor (2014) också använt sig av hur länge en person har bott på en viss plats som ett sätt att fånga upp orsakssamband. Den exakta ålder som ett barn flyttar i är antagligen ganska slumpartade. Om ett barn som flyttar till ett bra område vid 6 års ålder får bättre utfall än ett barn som flyttar dit vid 7 års ålder är det alltså ganska troligt att detta beror på att exponeringen för den mer gynnsamma miljön gör att det går bättre för barnet i fråga. Om det är skolan eller grannskapet som driver detta krävs det dock andra analyser för att fånga upp.

Ett annat sätt att fånga kausalitet är att jämföra syskon som växt upp i olika typer av grannskap, för att se om det generellt går bättre för det syskon som vuxit upp i ett "bättre" grannskap än det syskon som vuxit upp i ett sämre grannskap. Eftersom syskonen har samma familj kan man tänka sig att de skillnader som kan uppmätas faktiskt beror på skillnader i grannskap (eller på olika skolor). Denna ansats brukar kallas för syskon-fixed-effects, eller familje-fixed-effects. Men även detta sätt att undersöka segregation är behäftat med vissa problem. Det är exempelvis inte slumpmässigt vilket av syskonen som växer upp i en gynnsam eller ogynnsam miljö. En flytt till ett sämre område kan bero på att föräldrarna blivit arbetslösa och även flytten i sig kan påverka senare utfall.

En annan variant av fixed-effects är att jämföra grannskap med sig själva, under år då grannskapet har en gynnsam eller mindre gynnsam sammansättning. Går det bättre för individer som växer upp i ett grannskap under år då det exempelvis är låg arbetslöshet i grannskapet, jämfört med individer som växer upp i grannskapet under år då det är högre arbetslöshet där? Om så är fallet så kan det ses som ett stöd för en kausal effekt, eftersom grannskapen jämförs med sig själva och inte med andra grannskap som kan skilja sig åt på andra omätbara vis.

Hedman och van Ham (2012) har betonat vikten av att använda sig av flyttningar mellan olika typer av områden för att få fram sanna grannskapseffekter. De föreslår tvåstegsmodellering av först selektiv migration och därefter utfall. Dock är det värt att påpeka att flyttar mellan områden inte heller är slumpmässiga. Ett barn som växer upp i en familj som först bor i ett fattigt område men som sedan flyttar till ett mer välbärgat område kan knappast ses som jämförbart med ett barn från en familj som kontinuerligt bor i ett fattigt område, ens när mätbara faktorer tagits hänsyn till.

8.3 De vanligaste segregationsmått som diskuteras i denna rapport

Dissimilarity index. Mäter hur jämnt fördelade två grupper är över exempelvis SAMS-områden inom en kommun. I princip mäter det hur stor andel av grupp A som skulle behöva flytta till ett annat SAMS-område för att varje SAMS-område ska ha samma andel av grupp A som kommunen i stort. 0 betyder en helt jämn fördelning (det vill säga att andelen av grupp A är densamma i alla SAMS-områden som i kommunen i stort) medan 1 betyder fullständig segregation (Iceland m.fl. 2002).

Entropiindex. Liknar dissimilarity index i att det också mäter hur jämnt fördelade grupper är över exempelvis SAMS-områden inom en kommun. Precis som dissimilarity index varierar det mellan 0 och 1; 0 betyder total frånvaro av mångfald och 1 är fullständig mångfald. En viktig skillnad mellan dissimilarity index och entropiindex är att entropiindexet kan särskilja mellan flera grupper, exempelvis flera olika ursprungsländer. Det är även mer lämpligt för att göra jämförelser över tid (Bitterman 2010). En annan skillnad är att man kan särskilja komponenter i entropiindexet, exempelvis för att fånga både mångfald och

segregation. Detta görs exempelvis i rapporten av Börjesson (2018) som diskuteras i denna rapport. För att exemplifiera så kan två kommuner med 80 procent utrikesfödda båda sägas ha hög mångfald om andelen utrikesfödda i Sverige i stort är 15 procent, men de kan ändå skilja sig åt i graden av segregation om alla utrikesfödda är jämnt fördelade över de olika SAMS-områdena i den ena kommunen, medan de bor koncentrerade i en eller ett par SAMS-områden i den andra (Börjesson 2018).

Spatial isolation index. Mäter hur exponerade individer från en viss grupp är för den egna gruppen eller en annan grupp (Östh m.fl. 2014b). Om man är intresserad av sociala interaktionseffekter är detta antagligen mer effektivt än exempelvis dissimilarity index. Om man till exempel har ett högt värde på ett dissimilarity index som mäter fattigdom så betyder det att man bor i ett SAMS-område som har hög andel fattiga jämfört med snittet i kommunen. Men det säger inget om hur stor andel fattiga som faktiskt bor i ens SAMS-område – det kan vara 20 procent eller 80 procent; det är inget som måttet fångar upp. Detta fångas dock upp av spatial isolation index. Om man tror att social interaktion formar grannskapseffekter är detta förstås en relevant skillnad (Östh m.fl. 2014b).

Jargowskys neighborhood sorting index. Mäter hur stor andel av den totala variationen av en egenskap hos individer i en stad som finns mellan exempelvis SAMS-områden. Måttet är användbart om man är intresserad av segregation med avseende på en kontinuerlig variabel (såsom inkomst) istället för en kategorisk variabel (såsom utrikesfödd eller inte). Om man exempelvis är intresserad av inkomstjämlighet så kan det beräknas som kvoten av standardavvikelsen av alla medelinkomsterna i SAMS-områden dividerat med standardavvikelsen av alla inkomster i hela staden. Detta betyder att måttet tar bort den totala inkomstjämligheten. Måttet varierar mellan 0 och 1, där 1 förenklat betyder att alla som bor i ett bostadsområde har samma inkomst (det vill säga alla inkomstskillnader finns mellan grannskap), och 0 betyder att alla bostadsområden har identisk medelinkomst (Stjärne m.fl. 2007).

Ett relaterat mått används av Andersson och kollegor (2018) när de beräknar *standardavvikelsen för andelen utrikesfödda i olika grannskap*. Detta mått fångar alltså hur stor den genomsnittliga skillnaden är i andelen utrikesfödda mellan olika grannskap. Om standardavvikelsen är

låg har alla grannskap ungefär samma andel utrikes födda, men om den är hög så betyder det att det existerar segregation.

Rapporter i serien

1. Vad betyder arbetsinkomsterna för ojämlikheten?
ISBN 978-91-566-3326-3
2. Jämlikhet och tillväxt
ISBN 978-91-566-3327-0
3. Program för en jämlik skola
ISBN 978-91-566-3328-7
4. Högerpopulismen och jämlikheten
ISBN 978-91-566-3329-4
5. Ojämlikhetens geografi
ISBN 978-91-566-3330-0
6. Facklig organisering och ekonomisk jämlikhet
ISBN 978-91-566-3331-7
7. Sverigedemokraterna i den svenska geografin
ISBN 978-91-566-3332-4
8. Har vi råd att bo här?
ISBN 978-91-566-3333-1
9. Ojämlikhet och radikala högerpartier
ISBN 978-91-566-3334-8
10. Ojämlik hälsa
ISBN 978-91-566-3335-5
11. De oorganiserade
ISBN 978-91-566-3336-2
12. Kamrateffekternas betydelse
ISBN 978-91-566-3337-9
13. Hur påverkar ojämlikhet synen på omfördelning?
ISBN 978-91-566-3338-6
14. Brobyggare eller vattendelare?
ISBN 978-91-566-3339-3
15. Program för omfördelning
ISBN 978-91-566-3340-9
16. Och aldrig mötas de två
ISBN 978-91-566-3341-6

Människor i Sverige lever segregerat med avseende på socioekonomisk status och invandrarbakgrund. Samtidigt varierar bland annat arbetslöshets- och utbildningsnivå samt grad av ohälsa mellan olika bostadsområden. Vilken roll spelar bostads- eller uppväxtområdet för en individs livschanser? Bidrar boendesegregationen i sig till att öka ojämlikheten? Denna forskningsöversikt visar att även om de flesta studier tyder på att grannskapet bidrar i att forma individens livsutfall, så skiljer sig resultaten ofta beroende på vilken metod eller mått som har använts.

Rapporten är skriven av Maria Brandén, filosofie doktor i sociologisk demografi och verksam vid Stockholms universitet och Institutet för analytisk sociologi (IAS) vid Linköpings universitet.

December 2018

ISBN 978-91-566-3342-3

www.lo.se

Landsorganisationen i Sverige